

ЛЕКСИКОГРАФИЈА И ЛЕКСИКОЛОГИЈА
У СВЕТЛУ АКТУЕЛНИХ ПРОБЛЕМА

Организациони одбор конференције:

Др Ненад Ивановић, виши научни сарадник, председник

Организационог одбора

Др Јована Јовановић, научни сарадник, секретар

Организационог одбора

Др Стана Ристић, научни саветник у пензији

Др Ивана Лазић Коњик, виши научни сарадник

Др Слободан Новокмет, научни сарадник

Др Јелена Јанковић, научни сарадник

Мср Маријана Ђукић, истраживач-сарадник

Интернет страница:

<http://www.isj.sanu.ac.rs/лексикографија-и-лексикологија-у-све/>

И-мејл адреса:

Шkonferencija2020@gmail.com

Институт за српски језик Српске академије
наука и уметности
под покровитељством
Српске академије наука и уметности
и Министарства просвете, науке и технолошког развоја
Републике Србије

МЕЂУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
ЛЕКСИКОГРАФИЈА И ЛЕКСИКОЛОГИЈА У
СВЕТЛУ АКТУЕЛНИХ ПРОБЛЕМА

Београд, 28–30. октобар 2020.

КЊИГА РЕЗИМЕА

Београд, 2020

ISBN 978-86-82873-73-0

Издавач

Институт за српски језик САНУ

Издавање ове књиге финансијски је помогло
Министарство просвете, науке и технолошког развоја
Републике Србије

Корекција и лектура

Др Јелена Јанковић
Мср Маријана Ђукић

Припрема за штампу

Институт за српски језик САНУ

Штампа

Тираж

200 примерака

ЗАСЕДАЊЕ КОМИСИЈЕ ЗА ЛЕКСИКОЛОГИЈУ И
ЛЕКСИКОГРАФИЈУ МЕЂУНАРОДНОГ КОМИТЕТА
СЛАВИСТА

Рајна Драгићевић (Србија)
rajnad@yahoo.com

КА ЈЕДНОМ ПОСЕБНОМ ТИПУ РЕЧНИКА МЕТАФОРА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Развој когнитивне лингвистике и научне методологије која се развија под њеним окриљем довео је до потребе за једним новим типом речника, а то су речници појмовних метафора. У свету већ има неколико покушаја осмишљавања оваквих речника, али у српској лексикографији такви речници за сада не постоје. У овом раду биће представљен концепт једног таквог речника у којем су појмовне метафоре распоређене према најопштијим појмовним круговима на које се односе. Нарочити изазов представља избор и распоред таквих појмовних кругова, као и њихова унутрашња организација.

У осмишљавању речника метафора, први корак била је концептуална парцијализација стварности, коју смо осмислили полазећи од донекле измењене класификације појава на којој се заснива Рожеов речник (*Roget's Thesaurus of English words & phrases*). Главне измене су у вези са улогом простора у метафоризацији стварности, јер се простору даје далеко важнија улога од оне коју овај домен има у Рожеовом речнику. Измена је у складу са достигнућима когнитивне лингвистике и других теорија, о чему је много писано на енглеском и руском језику, а на српском језику, први и најважнији допринос дао је Предраг Пипер (*Jezik i prostor*, 1997), а затим Душка Кликовац (*Семантика ђредлога*, 2000) и Катарина Расулић (*Jezik i prostorno iskustvo*, 2004).

У следећој фази, представљен је принцип анализе добијених концептуалних сегмената стварности, као и мо-

дели долажења до појмовних метафора помоћу којих говорници српског језика концептуализацију стварност. Принцип анализе биће представљен на примеру појмовних метафора којима говорници српског језика концептуализују широку класу *конкретних и аистрактних неорганичних појава које имају вишеделну структуру*, а које су повезане чињеницом да имају конкретну или апстрактну основу. Модел анализе је инспирисан је истраживањем Рајне Драгићевић: „О значењској подспецификованости на примеру лексеме *основа*”, *Јужнословенски филолог* LXIV, 2008, 123–134.

Модел презентације грађе у речнику мотивисан је различитим речницима, а ово су неки од њих: E. Sommer & D. Weiss: *Metaphors Dictionary*, (2001); N. E. Renton: *Metaphorically Speaking* (1990); M. Lima: *The Book of Circles. Visualizing Spheres of Knowledge* (2016), George Lakoff, Jane Espenson, and Alan Schwartz: *Master Metaphor List* (1991).

Владимир Владимирович Дубичинский (Польша)
v.dubichynskiy@uw.edu.pl

**РУССКО-ПОЛЬСКИЙ ТЕМАТИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ
КУЛИНАРНОЙ ЛЕКСИКИ / ТЕМАТИЧЕСКИЙ
СЛОВАРЬ РУССКО-ПОЛЬСКИХ ЛЕКСИЧЕСКИХ
ПАРАЛЛЕЛЕЙ (КУЛИНАРНАЯ ЛЕКСИКА)**

В 2019 г. в издательстве Варшавского университета вышел Учебный тематический словарь русско-польских лексических параллелей (кулинарная лексика) [Kozdra, Dubichynskiy, 2019], созданный на принципах теории лексических параллелей, которая была изложена в монографии [Дубичинский, Ройтер, 2015] и в статье [Dubichynskiy, Reuther, 2017].

Учебный тематический словарь русско-польских лексических параллелей (УТС РПЛП) представляет собой лексикографическое произведение, которое описывает сходные по графической и фонетической форме лексические единицы двух языков с полным/частичным совпадением или несовпадением значений.

Речь идёт о словах двух и более языков, сходных по произношению и/или по написанию, которые психологически вызывают аналогичные ассоциации. При этом зачастую содержательно, исходя из специфики лингвокультурологического, стилистического etc. характера, сравниваемые лексические единицы несут национально-специфические черты, которые представляют собой своего рода непредвиденные «неожиданности» (ложные аналоги) при общении и переводе.

Настоящий словарь как лексикографическое сопоставительное исследование лексических параллелей описывает также некоторые другие актуальные для

студентов и переводчиков аспекты: а) совпадение/несовпадение главных и второстепенных значений слов; б) разграничение омонимии и многозначности; в) различия стилистических, грамматических и некоторых других характеристик сравниваемых лексических единиц; г) выделение/описание терминологических значений в семантических структурах стилистически нейтральных лексических единиц; д) различия в семантической структуре слов, имеющиеся в различных территориальных вариантах языков и др.

В словаре использован синхронно-сопоставительный метод исследования. Диахронический аспект присутствует имплицитно в подразумеваемом этимологическом анализе родственных языков и в особенностях словообразовательной мотивированности сравниваемых лексем.

В УТС РПЛП в основном включены этимологически связанные лексические единицы, т.е. слова общеславянского лексического фонда и слова, заимствованные в русский и польский языки из древних и современных европейских языков. Но именно благодаря применению синхронно-сопоставительного метода в поле зрения словаря попадают также случайные (этимологически не связанные) внешне сходные совпадения.

Впервые в лексикографической практике с синхронической точки зрения на уровне отдельных значений семантической структуры слова, а зачастую и на семном уровне, рассматривается национально-культурное своеобразие лексических единиц русского языка в сравнении с их польскими коррелятами.

Словарь адресован студентам и аспирантам, изучающим русский и польский языки в высших и средних учебных заведениях, переводчикам русского и польского языков, преподавателям русского языка как иностранного.

В словник словаря включены наиболее употребительные существительные русского языка с их польскими соответствиями. За основу взят инвариантный лексический минимум для обучения русскому языку иностранных студентов. Словарные статьи расположены в тематических блоках. Первая часть словаря описывает кулинарную лексику. В будущем планируются выпуски словаря лексических параллелей других тематических блоков.

Основным принципом отбора была принята учебно-методическая целесообразность. При этом учитывалась, прежде всего, контрастивная ценность слова: нюансы значений некоторых слов приобретают особый смысл лишь при сопоставлении с их иноязычными коррелятами. Целевыми критериями отбора словника выдвинуты: решение переводческих трудностей и выявление нюансов перевода с одного языка на другой.

Дефиниции сравниваются по толковым словарям русского и польского языков с привлечением других лексикографических источников, в том числе и интернет-ресурсов. Учитывая дидактическую направленность словаря, толкования многих значений подвергались незначительной адаптации, а в некоторых случаях намеренно сокращались.

После дефиниции каждого значения (интерсемемы и/или идиосемемы) русского слова подаётся одно или несколько иллюстративных словосочетаний, а в польской части словарной статьи иллюстративные словосочетания приводятся только после дефиниций идиосемем. Идиосемемы русского языка обязательно переводятся на польский язык.

В словаре подаются также: краткая грамматическая характеристика заголовочной единицы, иллюстративные словосочетания некоторых значений заголовочной единицы, территориальные, терминологические, стилистические, хронологические и др. лексикографические пометы.

Благодаря понятию «лексические параллели» в единую терминологическую систему, во-первых, объединяются известные лингвистические концепты «интернациональные слова», «ложные друзья переводчика», во-вторых, представляют межъязыковую омонимию и межъязыковую паронимию совершенно отличающимися от традиционных понятий. В теории лексических параллелей под межъязыковой омонимией и межъязыковой паронимией понимаются параллельные оппозиции омонимов и паронимов внутри одного языка с омонимами и паронимами внутри другого сравниваемого языка.

Предлагаемая в УТС РПЛП процедура лексикографической интерпретации ЛП русского и польского языков наиболее показательна, на наш взгляд, представляет лексические параллели в сравниваемых языках, показывает их формально-содержательную близость и национально-культурное своеобразие, предупреждает переводческие трудности, акцентирует внимание на возможных ошибках интерференционного характера.

В настоящее время в такого рода словарно-сопоставительных исследованиях испытывают необходимость не только лексикография, но и теоретическая лингвистика, и переводоведение, и лингвокультурология, и методика преподавания иностранных языков, и, в частности, русского и польского языков как иностранных.

Дубичинский В., Ройтер Т., 2015, Теория и лексикографическое описание лексических параллелей: Монография, Харьков.

Dubichynskiy V., Reuther T., 2017, Homonymy i paronymy międzyjęzykowe w świetle teorii paralel leksykalnych, w: Majewska M. (red.), Wokół homonimii międzyjęzykowej, Warszawa: 27-40.

Kozdra M., Dubichynskiy V., 2019, Dydaktyczny słownik tematyczny rosyjsko-polskich paraleli leksykalnych. Leksyka kulinarna (rzeczowniki), Warszawa.

Ненад Ивановић (Србија)
nesoni779@gmail.com

ЛЕКСИКОГРАФСКИ ПОГЛЕДИ ВЛАДАНА
АРСЕНИЈЕВИЋА (1848–1900) И ЊИХОВ УТИЦАЈ
НА РАЂАЊЕ САВРЕМЕНЕ СРПСКЕ ОПИСНЕ
ЛЕКСИКОГРАФИЈЕ

Рад представља историографски опис и лингвистичку анализу научне мисли Владана Арсенијевића (1848–1900), српског лексикографа из друге половине XIX века.

Током више од 40 година лексикографског рада В. Арсенијевић је прикупио преко 300.000 јединица лексичке и етнографске грађе. Средишњи део ове грађе чини рукописни *Јесѣасѣвенички рјечник*, тематски речник типа тезауруса настао у последњој деценији XIX века (данас део архивске Етнографске збирке САНУ). *Јесѣасѣвенички рјечник* В. Арсенијевића организован је у 14 појмовно-лексичких група (*Човечје шело*, *Сисари*, *Биљке*, *Небесна шела*, *Јело и шиће* и др.) са низом подгрупа. Грађа у овом речнику (речи, изрази, пословице, историјски и етнографски записи и др.) систематизована је према датим групама и подгрупима. Тако су нпр. речи *берберница* и *маље* дате као чланови подгрупе *брада* у оквиру групе *Човечје шело*; речи *младина* и *ушијај* као чланови подгрупе *месец* у оквиру групе *Небесна шела* и др.

По начину излагања и систематизацији грађе, *Јесѣасѣвенички рјечник* В. Арсенијевића представља јединствен подухват у историји савремене српске лексикографије. Из овог разлога, у раду се разматрају оригиналне замисли В. Арсенијевића о природи и саставу српског језика, као и њихов утицај на рађање савремене дескриптивне лексикографије.

Ирина Алексеевна Малышева (Россия)
iamalysheva@mail.ru

«СЛОВАРЬ РУССКОГО ЯЗЫКА XVIII ВЕКА»: ТРАДИЦИЯ И НОВЫЕ РЕШЕНИЯ

Основные положения концепции описания лексики XVIII века, изложенные в проекте Словаря (Словарь русского языка XVIII века. Проект / Отв. ред. Ю.С. Сорокин. Л.: Наука, 1977), неукоснительно соблюдаются на протяжении всего времени работы (опубликованы 22 выпуска в границе *А–Потрактовать*). Однако за более чем 30 лет издания Словаря, в связи со значительным пополнением источниковой базы Словаря и, соответственно, с расширением материалов Картотеки возникли вопросы, требующие отдельного решения. В частности, это касается представления в Словаре глаголов с префиксом *пре-*. В Проекте нет специального раздела, разъясняющего принципы общего или раздельного описания в Словаре однокоренных глаголов с *пере-* и *пре-*¹, но в процессе работы были выработаны определенные правила: например, в одной статье разрабатываются глаголы при полном совпадении семантической схемы (*перевезти – превезти, переградить – преградить* и др.) или различии в одном из значений. Это правило выдерживалось при описании глаголов с *пере-* (вып. 19). Однако при разработке глаголов с *пре-* (вып. 23) выявился ряд вопросов, которые почти в каждом случае требуют индивидуального решения.

¹ Оговорено только помещение в гнездо бесприставочного глагола «глагол с префиксом *пре-*, выражающих значение особой полноты проявления действия, напр. *преогорчить, препрославиться при огорчить, прославиться»* (с. 30), однако от этого правила отказались уже в начале работы над Словарем, и глаголы *преизобилловать, препосрамлять* и под. разрабатываются на своем алфавитном месте.

Одним из непростых является вопрос о вновь обнаруженных лексических материалах с *пре-*, которые, по правилам Словаря, должны быть разработаны в общей статье с глаголом с *пере-*: например, *пресилить* 'перебороть, превозмочь' должен был быть включен в одну словарную статью с *пересилить*. Однако при подготовке 19-го выпуска Словаря этот глагол не был представлен в Картотеке. Таких примеров достаточно много.

Такая же проблема возникает при работе с отглагольными существительными, которые обычно включаются в словообразовательное гнездо при соответствующем глаголе: в новых источниках выявлено достаточно девербативов при отсутствии фиксации глаголов (например, *переварение*, но есть *переварить*, *переварение*).

Спорным является вопрос о частичных «пропусках», когда новый материал восполняет лакуны составленных словарных статей на глаголы с *пере-*. Например, в словарной статье глагола *перевезти–перевозить* по всем правилам дан глагол *перевезти* (и соответствующие причастные и деепричастные формы), однако отсутствует форма несов. в. *перевозити* и причастие *перевозимый* (подобных примеров много).

Еще один вопрос связан с системой взаимных отсылок *Ср.* (сравни) глаголов с префиксами *пере-* и *пре-* (не во всех необходимых случаях при глаголах с *пере-* она стоит): ставить ли ее при соответствующем глаголе с *пре-*.

Если строго следовать правилам Словаря, подобный материал в подготавливаемом выпуске должен быть пропущен, но в таком случае он нескоро будет лексикографически зарегистрирован (наверное, важнее более полно представить в Словаре лексический состав данного периода).

Andrej Perdih (Slovenija)
andrej.perdih@zrc-sazu.si

O NEKATERIH NOVIH SLOVARJIH SLOVENSKEGA JEZIKA

V prispevku sta predstavljena dva slovarja, ki pri zasnovi in izvedbi slovarjev izkoriščata nove možnosti, ki jih ponuja digitalno okolje: paremiološki *Slovar pregovorov in sorodnih paremioloških izrazov* (»SPP«: prvi del slovarja je načrtovan v 2020) in multimedijски narečni *Slovar oblačilnega izrazja ziljskega govora v Kanalski dolini* (»SOIZG«: 2007¹, 2015², internetna izdaja 2019).

SPP (avtor Matej Meterc) obravnava paremiološke enote, ki so danes v aktivni rabi. Kljub nizki frekvenci paremioloških enot v korpusih slovar obširno podaja podatke o njihovi variantnosti. Pri tem je variantnost dodatno opredeljena z dveh vidikov: sestavinskega in skladskega. Za internetno izdajo slovarja, zlasti za prikaz variantnosti, je bila razvita prilagojena grafična vizualna podpora.

SOIZG (avtorica Karmen Kenda-Jež) opisuje besedje oblačil v ziljskem govoru na slovansko-romansko-germanskem stiku. Slovar je bil prvotno izdan v tiskani obliki in je bil pri digitalizaciji vsebinsko in mikrostrukturno dopolnjen in obogaten z multimedijskimi vsebinami. Zvočni posnetki so bili dodatno pregledani in povezani s slovarskimi zgledi; dodane so bile znotraj- in zunajslovarske hiperpovezave; v slovar so bile dodane fotografije predmetov, predvsem oblačil; slovar je bil povezan z virtualno etnografsko zbirko *Glasovi Kanalske doline: Zborzbirk*. Vizualna podoba in funkcionalnost slovarja je v internetni izdaji bistveno nadgrajena. Slovarska podatkovna zbirka je na voljo v odprtem dostopu v repozitoriju CLARIN.SI.

Стана Ристић (Србија)
stana.ristic@isj.sanu.ac.rs,

Ивана Лазић Коњик (Србија)
ivana.konjik@gmail.com

ПРЕДЛОГ ИЗРАДЕ ЛЕКСИКОНА ВРЕДНОСТИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

У раду предлажемо избор и истраживање српске аксиолошке лексике, речи концепата, за израду лексикона вредности српског језика по узору на Аксиолошки лексикон Словена. За разлику од лублинског Лексикона, који у први план поставља компаративни и типолошки аспект у избору и опису вредности, укључујући и проучавање разлика у разумевању оваквих речи/концепата, у изради српског аксиолошког лексикона предност би се дала оним вредностима које су важне за националну културу. Као основни циљ поставља се питање формирања корпуса (избор системских, анкетних и текстуалних извора), питање избора речи концепата које би се обрадиле у таквом лексикону и сфере из којих би оне биле узете; затим питање методологије израде лексикона – успостављање одговарајућих лексикографских поступака и метајезичког инвентара за једнообразну и исцрпну обраду концепата и за когнитивну дефиницију; питање организације садржаја лексикона на макро- и микроплану – на макроплану питање редоследа одредничких појмова и начина њиховог повезивања, а на микроплану питање структурирања речничког чланка – синтетички или аналитички начин предствљања концептуалног садржаја и распореда релевантних информација. На практичном лексикографском плану циљ нам је да покажемо потребу за израдом оваквог речника и његов зна-

чај за српски језик и културу, на основу одређивања разлика у односу на друге сродне типове лингвокултуролошких речника у српском и другим словенским језицима.

Оксана Миколаївна Тищенко (Україна)
tom-73@ukr.net

«РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК»
(1924–1933) І ЙОГО ДЖЕРЕЛА: У ПОШУКАХ
МОВОЗНАВЧОГО ГРААЛЯ

«Російсько-український словник» за ред. А.Ю. Кримського та С.О. Єфремова (1924–1933) – видатна й загадкова сторінка українського мовознавства, культури, історії. У період сталінських репресій РУС оголошено націоналістичним, а отже, ворожим. Репресували і авторів, і Словника: 3 томи вилучено з обігу, доля 4-го невідома. Визнаний вершинним в українській лексикографії поч. ХХ століття, РУС (хоч і не позбавлений суперечностей) став ще актуальнішим сьогодні, у період відродження й утримання української самобутності, тому поціновувачі слова звертаються до нього дедалі активніше. Однак загадкою лишається доля 4-го тому: його відсутність спричиняє відчутну лакуну в теорії мовознавства та мовній практиці, що спонукає не одне покоління інтелігенції до пошуків утраченої частини – на жаль, марних. Та маємо матеріали Словника – Архівну лексичну картотеку. Уперше від 30-х років АЛК стала об'єктом наукової уваги саме як матеріали репресованої праці, більше пів століття їх вважали втраченими – це фахово оброблені лінгвістичні джерела ХІХ – п.п. ХХ століття, що багато важать для відновлення автентичності українського мовомислення. Електронна система АЛК, створена в Інституті української мови НАНУ, сприяє поверненню унікальних матеріалів до мовно-культурного процесу та створенню словників ХХІ століття.

Željka Fink Arsovski (Hrvatska)
zfink@ffzg.hr

„СЛОВАРЬ ХОРВАТСКИХ АНИМАЛИСТИЧЕСКИХ
ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ” (2017) I „РУССКО-ХОРВАТСКИЙ
ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ” (2019)

Krajem 2017. godine u Zagrebu je objavljen jednojezični *Rječnik hrvatskih animalističkih frazema* autorica I. Vidović Bolt, B. Barčot, Ž. Fink Arsovski, B. Kovačević, N. Pintarić i A. Vasung (Školska knjiga; str. 244). Rječnik sadržava oko 1400 frazema sa zoonimskim sastavnicama (npr. *pas*, *slon*), zoonimskim pridjevskim izvedenicama (npr. *pasji*, *žablji*), zoosomatskim sastavnicama (npr. *škrge*, *žvale*) te drugim imeničkim i glagolskim animalističkim komponentama vezanima uz životinjski svijet (npr. *jato*, *brnjica*, *stupica*, *džungla*, *krletka*, *staja*, *lajati*, *musti*, *siktati*). Rječnički se članak sastoji od nadnatuknice, natuknice (tj. animalističkoga frazema), definicije frazema (tj. njegova značenja) i od primjera upotrebe frazema ispisanih iz novije hrvatske književnosti, mrežnih korpusa, novina i časopisa, mrežnih pretraživača.

Krajem 2019. godine u Zagrebu je izišao dvojezični *Rusko-hrvatski frazeološki rječnik* autora Ž. Fink Arsovski, V. Mokienka, A. Hrnjak i B. Barčot (Knjigra, str. 767). U rječnik je uključeno oko 3100 ruskih frazema potpuno frazeografski obrađenih, što znači da se daje nadnatuknica, ruski frazem (natuknica), njegova definicija na hrvatskom jeziku, primjer upotrebe ruskih frazema (ispisanih iz ruske književnosti, novina, časopisa, Nacionalnog korpusa ruskoga jezika, mrežnih pretraživača) i kratak etimološki komentar za dio ruskih frazema. Ruskim se frazemima pridružuje oko 4100 hrvatskih frazemskih ekvivalenata, kolokacija i sintagmi.

Маргарита Ивановна Чернышева (Россия)
chernysheva@bk.ru

ПРОБЛЕМЫ СОСТАВЛЕНИЯ «ЭЛЕКТРОННОГО
СЛОВАРЯ ГРЕЦИЗМОВ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ
XI–XVII ВВ.»

«Электронный словарь грецизмов в русском языке XI–XVII вв.» (Эсгр) является составной частью трехлетнего проекта «Электронный исторический словарь заимствованной лексики в русском языке XI–XVII вв.: грецизмы и полонизмы» (2018–2020), который разрабатывается группой специалистов в Институте русского языка им. В.В. Виноградова РАН (Москва, Россия), руководитель М.И. Чернышева (проект поддержан Российским фондом фундаментальных исследований (РФФИ) – грант № 17-29-09113). В последние годы в результате издания большого числа памятников русской и церковнославянской письменности XI–XVII вв. и осуществления разнообразных научных, в том числе лексикографических, трудов накопилась большая информация, нуждающаяся в современной научной интерпретации. Для решения этой задачи был разработан современный инструментарий, позволяющий представить в электронном виде полный объем грецизмов, которые удалось обнаружить в произведениях русской письменности XI–XVII вв., которые, однако, не получили до сих пор исчерпывающего научного описания. Создание Эсгр сопровождается проведением историко-лексикологических и культурно-исторических исследований, а также имеющим самостоятельное научное значение сравнительно-типологическим анализом соответствующих данных славянских языков. Результатом осуществления проекта станет формирование сайта Эсгр,

который будет доступен для общего пользования в сети Интернет под оригинальным доменным именем.

Александр Константинович Шапошников (Россия)
possidima2005@mail.ru

«СРАВНИТЕЛЬНЫЕ СЛОВАРИ ВСѢХЪ
ЯЗЫКОВЪ И НАРѢЧІЙ, СОБРАННЫЕ ДЕСНИЦЕЮ
ВСЕВЫСОЧАЙШЕЙ ОСОБЫ...» (1787–1789 ГГ.) –
ОПЕРЕДИВШИЙ ВРЕМЯ УНИКАЛЬНЫЙ ПРОЕКТ
СРАВНИТЕЛЬНО-СОПОСТАВИТЕЛЬНОЙ
ЛЕКСИКОГРАФИИ XVIII В.

Этот уникальный 2-х томный словарь подготовил к печати и опубликовал П. С. Паллас по повелению императрицы Екатерины II в Санкт-Петербурге в 1787–1789 гг. Словарь включает лексические эквиваленты из 200 языков и наречий для почти трех сотен ключевых понятий, отобранных лично императрицей.

Уникальность этого лексикографического проекта заключается в следующем:

1 в самой *идее сравнительной лексикографии*, в теории и практике *языковой сравнительности* того времени, в *осознанном представлении языкового родства* нескольких языковых семей и их подразделений (и.-е., слав., балт., герм., роман., тюрк., монг.) Так как компаративистами ещё не была разработана *методика исторического сравнения* (другим названием данной методики служит термин *генетическое (диахроническое) сравнение* или *методика сравнительно-исторического языкознания*);

2 в использовании *синхронных методов сравнения лексических систем*: применении *метода универсального (общего) сравнения* (для заранее определенного перечня понятий подобраны лексические соответствия из различных языков; основанием сравнения принят один из сопоставляемых языков — русский); в применении *метода*

конфронтативног сравнения языков тогда, когда ещё не были созданы сопоставимые по объёму семантические инвентари сравниваемых языков-объектов – их толковые словари; при этом удалось свести к минимуму явления отрицательной интерференции.

3 в *количестве* представленных языков мира (200, в разделе «числа» 222 языка) и словарных статей 273 + 12 чисел;

4 в *технологии государственного (административного) сбора* лексического материала (анкетирование через губернаторов, градоначальников, послов, учёных, разработанное немецким учёным Логином / Людвигом Ивановичем Бакмейстером / Backmeister (1730–1806), составившим *вопросник (анкету)* «Idea et desiderata de colligendis linguarum specimenibus» (1773), по которому был собран материал для СрСлВсЯзНар);

5 в том, что в качестве основы классификации взяты парадигматические отношения слов, их семантическое поле использовано в качестве медиоструктуры словаря; СрСлВсЯзНар явл. «параллельным словарем», созданным с использованием метода типологического сравнения: в котором сопоставляются слова одного и того значения независимо от того, выражаются ли эти значения одинаковыми или разными основами, сопоставляются ли слова родственных или неродственных языков.

Лариса Леонидовна Шестакова (Россија)
lara.shestakova@mail.ru

Вячеслав Константинович Щербин (Белоруссия)
slavalex@mail.ru

РОССИЙСКИЕ И БЕЛОРУССКИЕ ПЕРСОНАЛЬНЫЕ ПИСАТЕЛЬСКИЕ ЭНЦИКЛОПЕДИИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Сравнительный анализ российских и белорусских персональных писательских энциклопедий является филологической частью общенаучных исследований по проблеме «Мир человека в энциклопедическом формате» (см. одноименную статью М.А. Мануильского в издании: “Человек”. 2016. № 4. С. 74–85). Методологическая основа для проведения такого анализа была заложена предшествующими работами авторов (см., для примера: Шестакова Л.Л., Щербин В.К. «Словарь языка Пушкина» и «Слоўнік мовы Янкі Купалы»: опыт сравнительного анализа // Лексикология и лексикография славянских языков. М., 2017. С. 151-185). Специфической особенностью данного исследования является перенесение акцента с изучения словарного представления языковых особенностей художественных текстов (при общем его сохранении) на анализ онтологических особенностей картины мира российских и белорусских писателей, отраженных в соответствующих персональных энциклопедиях. В частности, указанные особенности русскоязычной картины мира изучались на материале бажовской, булгаковской, грибоедовской, лермонтовской, мандельштамовской, пушкинской, шукшинской и др. персональных энциклопедий; особенности белорусскоязычной картины мира – на материале богда-

новичской, купаловской и скорининской энциклопедий. Такой подход позволяет выявить: а) общечеловеческие; б) национальные (русские и белорусские); в) индивидуально-авторские представления о системе реалий, артефактов и понятийных конструкторов того мира, в котором существовал человек в эпохи жизни и деятельности целого ряда русских и белорусских писателей.

РЕФЕРАТИ НАУЧНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ
ЛЕКСИКОГРАФИЈА И ЛЕКСИКОЛОГИЈА
У СВЕТЛУ АКТУЕЛНИХ ПРОБЛЕМА

Јелена Ајџановић (Србија)
jelena.ajdzanovic@gmail.com

ГЛАГОЛ *ВЕРОВАТИ* И ЊЕГОВИ ДЕРИВАТИ –
ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА И СИНТАКСИЧКА
АНАЛИЗА

Полазећи од речничких дефиниције глагола *веровајти*, те осталих глаголских лексема из овог семантичко- деривационог гнезда, у раду се анализирају лексичко-семантичка обележја посматраних лексема с циљем да се формирају индекси лексичких поља и микропоља посматраних глагола. Да би се остварио постављени циљ, анализира се употреба ових лексема у примерима ексцерпираним из електронски похрањене грађе у српском корпусу, те се, уз примену компоненцијалне методе, сагледава семантичка спојивост ових лексема са њиховим допунама.

Милан Ајџановић (Србија)

ajdzanovic@ff.uns.ac.rs

Страхиња Степанов (Србија)

strahinja.stepanov@ff.uns.ac.rs

Јасмина Дражић (Србија)

jasmina@ff.uns.ac.rs

НОВИ РЕЧНИК НОВИЈИХ АНГЛИЦИЗАМА
– НЕДОУМИЦЕ, ПИТАЊА И ПРИМЕЊЕНА
КОНСТРУКЦИЈСКА РЕШЕЊА

Реферат ће се бавити различитим искуствима, недоумицама и проблемима његових аутора које су стекли и још увек стичу током рада на речнику англицизама. Наиме, као део тима ангажованог на изради Новог речника новијих англицизама, они су се нашли пред разнородним потешкоћама, које се пре свега тичу хронолошког омеђивања корпуса које намећу придеви «нов» и «новији» дати у наслову речника, затим броја и избора одговарајућих извора за ексцерпцију грађе, односа према лексиси из различитих регистара, а нарочито оној која се може сматрати терминологијом, као и оправданости њеног укључивања у корпус, те ортографског уобличавања одредничких речи као и односа према лексикографским претходницима Речника. Коначно, кључно питање који се ауторима речника намеће данас – када се у српском друштву, барем код највећег дела његове млађе и средње генерације, владање енглеским језиком и његово често коришћење сматра престижним и/или обавезним узусом понашања – јесте оно да ли нам је уопште потребан један овакав лексикографски подухват и ко се може сматрати његовим потенцијалним корисником.

Данило Алексић (Србија)

daniloaleksic01@gmail.com; danilo.aleksic@fil.bg.ac.rs

КА СРПСКОМ РЕЧНИКУ АНИМАТНОСТИ

У реферату ћемо разматрати израду речника аниматности на материјалу српског језика.

Колико нам је познато, до данас није написан ниједан речник аниматности. Вероватно би се, дакле, радило о једном новом подухвату, пред којим би се испречили специфични теоријски и практични изазови. Зашто је такво дело потребно? Каква треба да буде његова структура? У које би све научне области залазило састављање једног речника аниматности? Колико би методи и алати из домена рачунарске лингвистике могли убрзати прикупљање и обраду грађе за такав речник? То су нека од питања на која бисмо покушали да одговоримо, очекујући одговоре или сугестије и од публике и, уопште, од научне заједнице.

Людмила Бабенко (Россия)
lgbabenko@yandex.ru

УРАЛЬСКАЯ СЕМАНТИЧЕСКАЯ ШКОЛА: ДИНАМИКА ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ КЛАССОВ СЛОВ

Предмет рассмотрения в докладе – интерпретация лексических множеств разного типа в структуре идеографических словарей: русских глаголов, существительных, прилагательных, синонимов, семантических моделей русских глагольных предложений, ключевых концептов и др. (всего более 20 словарей), – созданных коллективом лексикографов Уральской семантической школы (г. Екатеринбург). Рассматривается динамика их лексикографической интерпретация в теоретическом и практическом аспектах за последние пятьдесят лет. Выделяются этапы разработки этой проблемы с указанием особенностей лексических множеств разного типа в процессе их выявления и описания в лексикографических параметрах: 70-е годы XX в. – период их структурно-семантического изучения, результатом которого стала концепция лексико-семантических полей, классов, групп и подгрупп, впоследствии воплотившаяся в семантических словарях различных авторов. В 70–80-е годы эта концепция была дополнена с учетом теории функциональной лингвистики функционально-семантическими типами множеств и классами предикатов. Бурное развитие когнитивной лингвистики на рубеже XX и XXI веков способствовало появлению нового взгляда на классы слов, их особую роль в процессе категоризации и концептуализации мира, в формировании языковой картины мира, а сами множества также оформлялись в лексикографических параметрах, основанных на

когнитивно-дискурсивных исследованиях. Логика изучения классов слов на всех этапах опиралась на принцип дополнительности, определивший двунаправленный вектор исследования: от теории множеств – к их описанию в словаре и, наоборот, от словарей, содержащих различные множества, – к их теоретическому осмыслению.

Миланка Бабић (Босна и Херцеговина)
milanka.babic@ffuis.edu.ba; rasovaca@yahoo.com

ОДНОС СЕМАНТИЧКИХ И ГРАМАТИЧКИХ
КРИТЕРИЈУМА У ЛЕКСИКОГРАФСКОМ ОПИСУ
НЕЗАВИСНИХ ВЕЗНИКА У ЈЕДНОТОМНОМ
РЕЧНИКУ СРПСКОГА ЈЕЗИКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

Семасиолошки или ономасиолошки приступи опису било које значењске језичке јединице подразумевају примјену различитих критеријума као хиперординираних, што води и различитим резултатима статуса посматране јединице на лексичко-семантичком и на граматичком плану. Будући да су семантичке категорије, као универзалне у језику уопште, шире од граматичких, њихов опис на семантичком плану укључује и врло честа преклапања граматички јасно одијељених јединица, јер се на рубовима одређеног семантичко-функционалног поља појављују и јединице које су граматички компатибилне са садржајем и оне које су са њим инкоматибилне. На формално-граматичком плану пак ограничене су функције и граматичка значења које граматичке категорије врше, за које су граматикализоване, па њихово залажење у по-дручје значења других граматичких категорија може бити секундарног карактера. Будући да су независни везници строго граматикализована категорија на формално-граматичком плану, да подразумевају граматикализацију независних синтаксичких односа у конструкцијама ријечи и сложених реченица, нужно се у њиховом лексикографском опису сусрећу семантички и граматички критеријуми. У рјечничкој одредници, уколико је нека лексема хомонимна, као што је то случај са независним везницима који су неријетко не само везници него и партикуле или/и узвици,

примаран је граматички критеријум врсте ријечи, али је опис њене употребне вриједности који упућује на њену типологизацију детерминисан семантички. У раду се зато посматра однос семантичких и граматичких критеријума у опису независних везника, с циљем њиховог синтаксичког разграничавања са везницима зависних односа у оквиру семантичког простора у коме и једни и други могу да функционишу.

Branka Barčot (Hrvatska)
bbarcot@ffzg.hr

MITOLOGIJA BEZ PO FRKE.
O FRAZEODIDAKTIČNOM RJEČNIKU
ZA DJECU I MLADE

Frazemi su poznati čuvari povijesnoga i kulturnoga naslijeđa u jeziku, a njihovom upotrebom postiže se posebna ekspresivnost govorene i pisane riječi. U to se naslijeđe ubraja i mitologija s mitovima i legendama u kojima su junaci bogovi i polubogovi. Budući da se u školama uči o mitologiji starih Grka i Rimljana, očekivalo bi se da djeca i mladi vladaju frazemima sa sastavnicom iz grčke i rimske mitologije. Imajući u vidu perspektivu obrazovanja budućih akademskih građana (ali i ne samo njih), taj je leksički sloj važan sastavni dio vokabulara. Osim toga, spomenuti leksički sloj i frazeološka kompetencija pridonose retoričkom umijeću govornika budući da je riječ o frazemima koji se ponajprije susreću u književno-umjetničkim, publicističkim i znanstvenim tekstovima. No akademska je praksa pokazala da studentska populacija u nedovoljnoj mjeri vlada frazemima s mitološkom sastavnicom, te da ih stoga ne koristi i ne razumije (ili barem nedovoljno koristi i razumije). Stoga je 2016. godine provedeno istraživanje među izvornim govornicima hrvatskoga i njemačkoga jezika kako bi se navedena hipoteza i empirijskim putem potvrdila. Nakon kvantitativne i kvalitativne obrade podataka uslijedilo je sastavljanje hrvatskoga frazeodidaktičkog rječnika za djecu i mlade po uzoru na rječnik *Uma palata. Detskij frazeologičeskij slovar* autorskog tandema E. Rogalëva i T. Nikitina. Ovdje je riječ upravo o praksi sastavljanja navedenog rječnika i svim izazovima na tom putu.

Диана Благоева (България)
d.blagoeva@ibl.bas.bg

Сия Колковска (България)
s.kolkovska@ibl.bas.bg

ЛЕКСИКОГРАФСКО ОПИСАНИЕ НА НОВАТА БЪЛГАРСКА ЛЕКСИКА

В доклада се представя българският опит в неологичната лексикография, като се коментират основните принципи и методи за лексикографско описание на новата лексика в третия поред академичен речник на новите думи, съставен в Института за български език. При работата върху речника се използват корпусни подходи, които дават възможност за обективно отразяване на лексикалните иновации в езика чрез сравнение със състоянието на лексиката в по-ранни хронологични срезове. За целта се използва електронен лексикален архив, специално разработен за лексикографски цели, който обхваща над 70 000 електронни документа (дигитализирани книги и периодични издания). В архива са обособени два хронологични дяла, които включват съответно издания, публикувани от средата на 19. век до края на 20. век, и издания от първите две десетилетия на 21. век. Чрез полуавтоматична процедура е извлечен списък с думи, които се срещат само в дяла с най-нови издания. Въз основа на този списък е изготвен словникът на речника, като са приложени следните критерии за установяване на неологичност на подбраните словникови единици: хронологичен критерий (време на поява на думата по данни от лексикалния архив и интернет), новост на денотата (думата означава явление, което е ново за съзнанието на носителите на езика), словообразователен

критериј (производност от дума, за която е установено, че е неологизъм), лексикографски критериј (липса на регистрација в издадени по-рано речници).

В речника са вклучени разнообразни по тип неологизми: лексикални (нови заемки и нови словообразователни неологизми), неосемантизми, нови устойчиви съчетания с терминологичен характер, нови фразеологизми. Представят се граматичните и стилистичните особености на неологизмите, тяхното значение и съчетаемост. Речникът има дескриптивен характер, но са застъпени и някои елементи на нормативност, отнасящи се най-вече до определяне на функционалната сфера на неологизмите и до отразяване на формалното и граматичното вариране на лексикалните неологизми.

Драгана Вељковић Станковић (Србија)
 draganavs@yahoo.com

ХУМОРНА СЛИКА ЧОВЕКА У ЛЕКСИЦИ ШАЉИВОГ ЗНАЧЕЊА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Предмет рада је проучавање хумором обојене слике човека на корпусу експресивне лексике, обележене квалификатором шаљ.[иво], ексцерпирание из *Речника српскохрватског књижевног и народног језика* САНУ и *Речника српскохрватског књижевног језика* МС–МХ (укупно 540 лексема). Круг шаљиве (претежно) народне лексике чува виталност духа и смеха као „најјаче манифестације живота”, а најбогатији слој у њему оцртава људску нарав, навике и понашање, посматрајући свакодневицу кроз ексцентроване когнитивне обрасце засноване на хуморној интерпретацији нескладног, неумесног и/или неприличног (уп. *мишојреж*, *бувобер* и сл.). У шаљивој лексици препознају се: „смешни део ружног” (*ногаши*, *мачкобрк*), аутоиронија (*оракоразбијач* – назив за зуб, *џазарлија* – један од уграђених, намештених (обично предњих) зуба), слабости (*лазило*, *џекмез-ефендија*), однос према социјалном окружењу (*иглић*, *вршићпрашак*), храни и пићу (*мочало*, *мирбеница*), облачењу и одећи (*нидоклице*, *догуздолама*), али и трагови потлачености и трпљења (*жвакалица*, *гребоје*). Шаљива значења граде се на сложеним метафоричним мизансценима јер се хумор често везује за карикатуралне (сценичне) ситуације и понашања учесника (нпр. *обзиранци*, *докукач*), а игра духа препознаје се и у игри речи, што се одражава и на творбене обрасце (*вршићелези*, *нечорба*, *мојшквас*). Зато ћемо у раду настојати да у различитим тематским пољима везаним за човека покажемо најважније когнитивне схеме које учествују у фор-

мирању шaljивих значења и етноспецифичног хуморног аутопортрета говорника српског језика.

Татьяна Воронина (Россия)
tmv313@yandex.ru

АНТОНИМИЧЕСКИЕ ОППОЗИЦИИ КАК КОНТЕКСТ ИНТЕРПРЕТАЦИИ СЕМАНТИКИ СЛОВА (НА МАТЕРИАЛЕ ЛЕКСИКИ ИНТЕЛЛЕКТА В ИДЕОГРАФИЧЕСКОМ СЛОВАРЕ)

В докладе излагаются результаты анализа антонимических оппозиций, выявленных в денотативно-идеографической сфере «Интеллект» при работе над идеографическим словарем синонимико-антонимических комплексов: этот проект реализуется в настоящее время учеными Уральской семантической школы под руководством проф. Л. Г. Бабенко. Представляется продуктивным подход к анализу семантики слов со значением интеллекта с акцентом на отношениях противоположности.

Лексемы, репрезентирующие основные концепты сферы «Интеллект» и являющиеся объектом анализа – такие как *ум, разум, знание, память* и под., являются многозначными, имеют абстрактную семантику, по-разному представляемую словарями. Описание их семантики может быть уточнено с помощью анализа их антонимических связей. В докладе показывается, каким образом «высвечиваются», профилируются представления об интеллектуальных процессах, способностях и т. п. на фоне того, что осмысляется в качестве их противоположностей. Например, *знание* в прототипическом смысле – наличие в сознании человека информации, которая осмысляется как истинная; именно по признаку фактивности/путативности противопоставляются предикаты *знать/считать*. Другой признак – наличие/отсутствие в сознании человека информации, сведений – акцентируется в оппозициях

знание/незнание, известный/неизвестный и под. Знание может осознаваться и как способ, инструмент познания, в оппозициях *знание/интуиция, знание/вера* и т. д.

Таким образом, антонимические оппозиции в рамках идеографических группировок в словаре являются контекстом интерпретации и уточнения семантики, в особенности семантики абстрактных слов.

Јелена Вујић (Србија)
jelenajvujic@gmail.com

ВИШЕЧЛАНИ ЛЕКСИЧКИ ИЗРАЗИ У ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ И ЊИХОВИ ЕКВИВАЛЕНТИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Под вишечланим изразима (енг. *multi-word expressions*), који су у литератури познати и као вишечлане лексичке јединице (ВЛЈ), подразумевају се лексичке конструкције у чији састав улазе две или више „речи” и које као целина имају јединствену семантичко-прагматичку функцију (Moon 2015: 120). Структурно гледано, ВЛЈ су синтаксичке конструкције различите сложености и, у енглеском језику, обухватају и сложенице.

У првом реду, ово излагање се фокусира на структурне и семантичко-прагматичке особености и лексички статус фразалних сложеница (*phrasal compounds*) у енглеском. По својој структури, фразалне сложенице су синтаксичке конструкције које на месту модификатора имају такозване «максималне» фразе док је на месту управног елемента сложенице именица као у (1).

- (1) а. *a [floor of a birdcage] taste*
 б. *a [drank too much] look*
 в. *the [Charles and Di] syndrome*
 г. *a [laying the cards on the table] situation*

Фразалне сложенице могу бити и деривационе базе као у (2).

- (2) *[ex[[a pipe and slipper] husband]]*

Између осталог, у раду се разматрају и могућности изналажења адекватних семантичко-прагматичких еквивалената поменутих структура у српском, као и лексички статус потенцијалних еквивалената.

Поред тога, имајући у виду неспорне утицаје енглеског језика који су видљиви у српском, у излагању ћемо се из перспективе конструкционе морфологије (Воој 2010) осврнути и на структурне и семантичко-прагматичке особености неких примера околиналних творби у српском, махом изведеница од фразе, које су очито настале под утицајем фразалних сложеница из енглеског (3), али јасно прате постојеће конструкционе схеме у српском (4).

(3) а. *нездраводоручкујућа ѿинејерка*

б. *ѿосле насѿуѿски селфи*

в. *башмебригашиѿво*

г. *ѿрворедаши*

(4) $[[X]_{A_i \text{ qual.}} \text{оси}]_{N_j} \leftrightarrow$ [именица N_j која именује квалитет/особину/стање означено придевом A_i]

бесѿобоси > $[[\text{без тебе}] \text{ост}]_{N_i} \leftrightarrow$ [стање/ квалитет <без тебе>]

Душанка Вујовић (Србија)
 dusanka.vujovic@ff.uns.ac.rs

УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА НА БОГАЂЕЊЕ СПОРТСКЕ ТЕРМИНОЛОГИЈЕ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Последњих деценија 20. века енглески језик доживео је неслућену експанзију на глобалном плану. Тај процес се наставио, тако да је у данашње време употреба енглеског језика у српском језику видљива у свим сферама живота. Циљ овога рада јесте да прикаже један број англицизама новијег порекла, који се јављају у оквирима спортске терминологије, као и да укаже на неусаглашен ортографски статус неких од њих, што у правописној пракси представља системски проблем. Појава англицизама у спортској терминологији није ништа ново. Многи називи из сфере спорта преузети су из енглеског језика заједно са појмовима које означавају, будући да се Енглеска сматра колевком многих спортова. И сам назив *сѝорѝ* у већину језика ушао је из енглеског. Појавом нових спортова и различитих спортских активности у виду индивидуалних и групних тренинга, али и развојем и унапређењем већ постојећих спортских дисциплина и њихових правила, у наш језик улазе и нове речи као што су нпр. *софѝбол* – релативно нова спортска дисциплина; *кросѝѝ* – начин тренирања; *ѝај-брејк*, *суѝер ѝај-брејк*, *хок-ај* – нова правила и елементи у тенису. Повећањем популарности неких спортова, као и индивидуалног тренирања у циљу очувања физичке кондиције и здравља, нови термини се шире великом брзином и потребно их је стално бележити, нормирати и лексикографски описивати.

Марија Вучковић (Србија)
marivu74@gmail.com

О КОРИСНИЦИМА ЕТИМОЛОШКИХ РЕЧНИКА

Мада има традицију, теоријска етимолошка лексикографија није ни изблиза развијена као друге области теоријске лексикографије. Будући да су им многи аспекти проучавања заједнички, етимолошка металексикографија се ослања на достигнућа развијенијих грана теоријске лексикографије. С друге стране, постоје теме које су релевантне само за етимолошку лексикографију. Савремену теоријску етимолошку лексикографију одликује усмереност ка проучавању, критичком преиспитивању и реafirмацији наслеђа, тј. појмова и модела изложених у радовима старијих аутора. Питање везано за кориснике речника спада у репертоар општих тема, својствених различитим гранама лексикографије како практичне тако и теоријске, али су неки аспекти тог питања специфични за одређене лексикографске гране. У овом прилогу размотрићу неколико питања која се тичу корисника етимолошких речника. Описаћу типичне циљне групе корисника и указаћу на њихове компетенције и потребе повезане са употребом речника. Затим ћу представити и прокоментарисати постојеће типологије етимолошких речника засноване на профилу корисника. С тим у вези указаћу на то како на речничку структуру и на поједине структурне елементе етимолошког речника утиче то коме је речник намењен. Приликом приказа места и улоге корисника у савременој етимолошкој лексикографији ослањаћу се, с једне стране, на њено наслеђе, а са друге, на појмовни апарат и резултате истраживања остварене на овом пољу у оквиру неетимолошке лексикографије.

Снежана Вучковић (Србија)
snezanabaukvuckovic@gmail.com

ЛЕКСИКА СТАРОСЛОВЕНСКИХ КАНОНСКИХ
СПОМЕНИКА: ИЗ ПРОБЛЕМАТИКЕ
ПРОУЧАВАЊА ХАПАКСА

У лексикону старословенских канонских споменика с краја X односно почетка XI века хапакси – речи посведочене једанпут и само у једном старословенском канонском споменику – срећу се како у сфери општеупотребне словенске лексике, тако и у слоју калкова и позајмљеница, док посебан тип хапакских лексема чине многобројни примери хапакских творбених модела, тј. оних у чијој се творбеној структури одређени афикс јавља само једанпут.

Рад има за циљ да на узорку одабраних хапакских лексема укаже на неке основне принципе и методе у проучавању њихове творбено-семантичке структуре – пажљиво ишчитавање текстуалног контекста у којем се дата лексема јавља; поређење са текстолошким варијантама у другим канонским старословенским споменицима, као и са могућим преводним еквивалентима у грчким оригиналима; широко постављена поредбена трагања у текстовима истог жанра у доцнијим словенским редакцијским изводима, те дијалекатским лексичким и творбеним ресурсима; уважавање ванјезичких релација које иза реконструисаних значења стоје у контексту теоцентричне оријентисаности средњовековних словенских богословских текстова итд.

Овако конципиран, рад треба да представља прилог теорији и методологији изучавања историјске лексике.

Galyna Gadomska (Polska)
akazsimf@mail.ru; 126428@student.uni.opole.pl

РУССКО-ПОЛЬСКИЕ ПРАВОСЛАВНЫЕ ЭОРТОНИМЫ

До недавнего времени эортология была частью лингвистики. Однако изменения в обществе, произошедшие на рубеже веков, привели к тому, что дистанция между языкознанием и религией сократилась. Эортонимы стали объектом теолингвистических исследований, что позволило им занять соответствующее место в ономастической терминологии наряду с такими терминами, как хрононим, фестоним. Кроме того в языкознании начало развиваться направление сравнительной эортологии. Объектом исследования стали русско-чешские, русско-словацкие и русско-болгарские эортонимы. В значительно меньшей мере разработана проблема русско-польских переводов христианских эортонимов. Такие работы были проведены в Польше. Однако, как отмечают сами польские исследователи, эти переводы часто носят не столько «содержательный», сколько «формальный» характер, и поэтому пользователи изданных словарей без соответствующей специальной подготовки вряд ли смогут в полной мере ощутить их значимость. Решение такого рода проблем предполагает применение комплекса методов лингвистических исследований с учетом конфессиональных, культурологических и ряда другими отличий, которые не были в полной мере учтены в процессе польско-русских и русско-польских переводов христианских эортонимов.

Aleksander Gadomski (Polska)
akazsimf@mail.ru; akazsimf@wp.pl

СЛОВАРЬ РУССКО-ПОЛЬСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ ТЕОЛИНГВИСТИКИ

Вследствие развития славянской теолингвистики постоянно пополняется и развивается ее терминологический аппарат, который до сих пор комплексно не описан.

Актуальность лексикографической фиксации представления терминологии русско-польской теолингвистики обусловлена и тем, что сам термин «теолингвистика» не описан надлежащим образом в русских и польских словарях лингвистических терминов. Словарную статью «теолингвистика» нам удалось найти только в одной англоязычной энциклопедии и ее переводных вариантах [Crystal, 1987, p. 412; Crystal, 1995, S. 412]. Отсутствие русско-польского словаря терминологии теолингвистики затрудняет проведение дальнейших исследований.

В настоящее время наши теолингвистические исследования связаны с отбором теолингвистической терминологии из авторитетных научных источников (монографий, словарей, энциклопедий, диссертаций, научных статей и т. п.), с ее обработкой и упорядочением: систематизацией в алфавитном и тематическом порядке. На протяжении ряда лет нами ведется работа по подготовке «Учебного библиографического словаря русско-польской терминологии теолингвистики». Почему именно русско-польский словарь? Развитие славянской теолингвистики последних двадцати лет связано с польской теолингвистикой, которая стала своеобразным средством объединения западной и славянской теолингвистики. Авторы многих современных работ в данной области, изданных на русском,

украинском, сербском језицима, често ссылаются на работы польских исследователей. Поэтому возникла необходимость обобщенного представления теолингвистических терминов и заполнения «лакун», что должно способствовать решению не только частных, но и общих проблем теолингвистики.

Цветелина Георгиева (България)
cveti.g@abv.bg

Атанаска Атанасова (България)
nassi_n@abv.bg

МНОГОТОМНИЯТ РЕЧНИК НА БЪЛГАРСКИЯ
ЕЗИК В СВЕТЛИНАТА
НА СЪВРЕМЕННИТЕ МЕТОДИ И ПОДХОДИ

В доклада ще бъдат представени съвременните методи и подходи, използвани при работата върху многотомния академичен *Речник на българския език* – създаване на специален лексикографски електронен корпус, осъвременяване на емпиричната база, корпусен метод за извличане на словника, дигитализиране на традиционния архив и др. Ще бъде демонстрирано къде и как *Речникът* може да бъде намерен във виртуалното пространство и ще бъде посочено защо появата му в интернет е от изключителна полза за обществото.

Мирјана Гочанин (Србија)
mgocanin021@gmail.com

О МОГУЋЕМ СПЕКТРУ ИНФОРМАЦИЈА У
ЈЕДНОМ ТИПУ СПЕЦИЈАЛНОГ РЕЧНИКА СРПСКОГ
ЈЕЗИКА (НА ПРИМЕРУ ЛЕКСИКОНА ГЛАГОЛСКИХ
ДОПУНА СА ПОТВРДАМА ИЗ 16. И 17. ВЕКА)

У овом раду разматраће се информације које би се могле показати релевантним и на које би ваљало обратити пажњу приликом израде речника глагола са рекцијским допунама у српском језику 16. и 17. века. Истраживачки материјал обухватиће списе из области пословноправне писмености, изворе религиозног карактера и белетристичку литературу.

Елена Державина (Россия)
e_derzhavina@mail.ru

ИСТОРИЯ И НОВОЕ ИЗДАНИЕ УКАЗАТЕЛЯ ИСТОЧНИКОВ СЛОВАРЯ РУССКОГО ЯЗЫКА XI–XVII ВВ.

Указатель источников издается с 1975 г., но создавался он значительно раньше. В 20-е годы XX в. акад. А.И. Соболевский начал работу по собиранию картотеки исторического словаря, определив круг его источников. За истекшее время Указатель источников выдержал несколько переизданий с дополнениями и исправлениями. Последнее издание указателя вышло в 2001 году (Словарь русского языка XI–XVII вв. Справочный выпуск). С тех пор список значительно пополнился. Постоянная работа в этом направлении привела к значительному пополнению источниковой базы СлРЯ. Ведутся текстологические исследования сборников, входящих в круг источников словаря. В случае переводных источников важным является нахождение оригинала, с которого сделан перевод или хотя бы близкий ему текст.

Работы по изучению памятников письменности ведутся во многих странах и славистических центрах. Пишутся исследования и, что особенно ценно: публикуются тексты, иногда с подробным комментарием, иногда и без такового. Опора на такие исследования очень важна в лексикографической практике. Более пристальное изучение источников, взятых первоначально для СлРЯ выявило ряд ошибочных ссылок на те или иные издания. Однако и до сих пор приходится в составительской работе пользоваться изданиями XIX века, хотя известно, что издательские возможности и принципы печатания памятников пись-

менности значительно отличаются от современных.

Если взять для сравнения базу источников СлРЯ и Пражского словаря старославянского языка, то примерно 40 % источников являются общими. Это жития Вячеслава и Людмилы, Слова Григория Великого и др. Однако разнятся словари принципами подачи материала. Своеобразие отбора источников и подачи иллюстративного материала характеризуют и другие исторические словари славянских языков (Словарь староукраинского языка 14–15 столетий, Гістарычны слоўнік беларускай мовы), а также диалектные словари русского языка, включающие исторический материал.

Јасмина Дражић (Србија)
jasmina@ff.uns.ac.rs

НАЦРТ РЕЧНИКА КОЛОКАЦИЈА СРПСКОГ ЈЕЗИКА У КОНТЕКСТУ САВРЕМЕНИХ ПОТРЕБА

У раду се најпре предочавају основна питања у конципирању речника колокација српског језика, сведена на следеће: шта јесте одговарајући корпус и у њему колокације, како их селектовати и идентификовати и где и на који начин позиционирати њихове конституенте у речнику. Након питања о макроструктури, предмет рада јесте и нацрт речничке микроструктуре – уређења речничког чланка, узимајући у обзир потребе корисника, досадашње резултате у светској лексикографији када су у питању ови специјализовани речници, теоријске и практичне могућности за израду речника колокација српског језика. Фокус рада јесте идентификација информација које треба да чине речнички чланак: одредничка реч, граматичке информације, дефинисање параметара за семантичку диференцијацију колоката те балансирана употреба металексикографских информација у форми симбола и скраћеница. Проблематика уређења речничког чланка обухвата и питања укључивања информација о укрштању синтагматског и парадигматског плана, тј. потребе да се уведу формалне и садржинске рестрикције феномена синонимије, паронимије те упућивање на антониме. Овај сегмент укршта се с потенцијалним речницима парадигматских лексичких односа будући да се колокацијом, као минималним контекстом, декодирају значења речи, потребна пре свега неизворном говорнику српског језика. Радом се жели указати на потребу израде речника колокација, његовог значаја за српску (мета)лексикографију, те практично – важности

за кориснике у процесу учења језика, превођења, али и у контексту даљих истраживања из лексиколошких, уже – семантичких, као и системско граматичких феномена. Нарочита потреба за речником овога профила показала се у процесу учења српског као страног језика на вишим нивоима знања, када је потребно продубити и проширити, не само лексички фонд, него усвојити и лексичко-граматичке спојеве којима се постиже економичнији и спонтанији исказ, стицањем, између осталог, компетенције предвиђања лексичке спојивости.

Весна Ђорђевић (Србија)
v.djordjevic84@gmail.com

Марина Николић (Србија)
marina.nikolic@isj.sanu.ac.rs

РЕЧНИК НОВИХ РЕЧИ У КОНТЕКСТУ САВРЕМЕНЕ СРПСКЕ НЕОГРАФИЈЕ

У раду ће бити представљен концепт *Речника нових речи* групе аутора са Одсека за савремени српски језик. Пажња ће бити усмерена на методолошки поступак израде помешног речника (извори и методологија прикупљања грађе, структура речничког чланка, принцип предусретљивости према корисницима, нормативне информације и др.). Такође, указаће се на отворена питања теоријске природе које овакав речник носи, уз осврт на досадашња неолошка истраживања, те понудити поједина практична решења као одговор.

Милан Ивановић (Црна Гора)
mipozega@yahoo.com

СЕМАНТИЧКА ОБИЉЕЖЈА КАО ДЕФИНИЈЕНСИ ФИТОНИМА У МАТИЧИНОМ ЈЕДНОТОМНИКУ И ОПШТИМ ЈЕДНОЈЕЗИЧНИЦИМА УОПШТЕ

У вези с рјечничком обрадом терминâ посебно је деликатно питање избора обиљежја релевантних за описне дефиниције намијењене обичном кориснику. У овом раду о том питању расправљамо поводом биљних назива, и то као о питању границе између знања о језику и знања о свијету. Полазећи од когнитивносемантичких сазнања, као теоријске основе, и чланака из *Речника српског језика* (2011), као материјала, при томе анализирамо природу морфолошких и хемијских обиљежја која су присутна у описним дефиницијама фитонима, али и природу тих обиљежја која су из описних дефиниција фитонима одсутна у односу на ботаничке публикације познате као флоре.

Истичући углавном позитивне примјере лексикографске праксе у Матици српској, поменуто обиљежја разврставамо у двије групе: она која су више усмјерена енциклопедијском знању корисника (стога што објашњавају намјену дотичне биљке, одн. њеног економски најзначајнијег дијела) и она која су више усмјерена језичком знању корисника (стога што објашњавају творбено поријекло дате леме, метафоричку употребу њене основне семантеме, значење њених семантема које се сматрају изведеним од основне и значење фразеологизама који укључују дату лему). Из истраживачких налаза и одговарајућих коментара у закључку изводимо металексикографске препору-

ке које се тичу овог тематског блока, а могу да олакшају, убрзају и уопште унаприједи обраду његових јединица у будућим пројектима српске описне лексикографије.

Мирјана Илић (Србија)
mirjana.ilic@filfak.ni.ac.rs

ЛЕКСИКОГРАФСКА ОБРАДА ЛЕКСЕМА ОД КУЛТУРНОИСТОРИСЈКОГ ЗНАЧАЈА

У раду се полази од претпоставке да специфичност семантичког садржаја одређених лексичких група условљава и њихову лексикографску обраду. На тај начин, могуће је теоријске лексичке постулате узети у обзир при грађењу методологије обраде лексичких јединица одређеног типа.

За анализу смо узели лексеми чије се значење не може разумети без шире лингвокултуролошке слике стварности.

Узето је десетак лексеми које имају обредно, обичајно и религиозно значење у животу човека: рођење, крштење, смрт, хлеб, слава, кум, свадба, Божић, Ускрс, Бабиње.

Значење ових лексеми није могуће разумети у српском језику без једне шире културолошке слике стварности, без неке врсте колективног знања и схватања света и друштва.

Због своје комплексности оне заслужују и посебан методолошки поступак у лексикографској обради.

У раду се пошло од анализе лексикографске обраде ових лексеми у следећим речницима: Вуков Српски рјечник (1818), Матичин шестотомник (РМС), Речник говора Лужнице Љ. Ђирића (РГЛ).

Изабран је Вуков Рјечник (1818) као најстарији дијалекатски речник и уједно речник савременог српског језика, Матичин речник као дескриптивни речника стандарднојезичког идиома и један дијалекатски речник са простора најархаичнијих српских говора. Уједно ово је и један од најмлађих дијалекатских речника из богате збирке дијалекатских речника југоисточне Србије, а по свом обиму пре-

машује већину досада објављених српских дијалекатских речника.

У истраживању се очекује да ће из модела добре лексикографске праксе проистећи препорука за методолошки поступак у лексикографској обради лексема од културно-историјског значаја.

Милена Јакић Шимшић (Србија)
mmjakic@gmail.com

Нада Шева (Србија)
nadaseva@gmail.com

ИЗРАДА АСОЦИЈАТИВНОГ РЕЧНИКА ПРИДЕВСКИХ АНТОНИМА СРПСКОГ ЈЕЗИКА: ОД ИДЕЈЕ ДО РЕАЛИЗАЦИЈЕ

Рад приказује методологију израде, примену, као и начине приказа података речника насталог на основу теста контролисаних асоцијација са изворним говорницима српског језика. Левој страни овог речника чини 394 придева општег лексичког фонда, за које је од 200 испитаника тражено да наведу један, а највише три антонима, односно речи супротног значења. Десној страни чине њихови одговори, поређани према учесталости навођења. Овако припремљен речник говори нам о значењима речи стимулуса, као и о односу међу речима општег лексичког фонда. Уколико се подаци упореде са дескриптивним речницима, може се указати и на то која значења су доминантна, која активна у говорној заједници, и да ли се примарна значења у дескриптивним речницима поклапају са доминантним значењима говорне заједнице.

Поред штампаног издања планирана је и електронска верзија речника, која би омогућила напредне претраге.

Ilona Janyšková (Česká republika)
ilona.janyškova@ujc.cas.cz

ÚSKALÍ TVORBY ETYMOLOGICKÉHO SLOVNÍKU

Příspěvek vychází z mnohaleté praxe při pracích na sestavování Etymologického slovníku jazyka staroslověnského, který je od osmdesátých let minulého století připravován v etymologickém oddělení Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky v Brně. Pozornost bude věnována úskalím a nástrahám, které doprovázejí vznik díla, na němž se podílelo a podílí několik generací lingvistů.

Драган Јанковић (Србија)
djankovic@f.bg.ac.rs

Милена Јакић Шимшић (Србија)
mmjakic@gmail.com

РАЗВОЈНИ АСОЦИЈАТИВНИ РЕЧНИК СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Развојни асоцијативни речник српског језика прикупљен је методом слободних асоцијација на четири узраста (5, 9, 13 и 17 година) и 300 испитаника по узрасту. Они су давали по три асоцијата за 51 реч-стимулус, чиме је прикупљена база од близу 178.000 асоцијата. Асоцијативна поља организована су према опадајућем рангу фреквенције за сваки од четири узраста.

Циљ овог речника јесте пре свега дубљи увид у промену структуре асоцијативних поља речи током развоја, и у семантички развој деце током усвајања матерњег језика. Приказаћемо истраживање које испитује промену односа синтагматских и парадигматских асоцијација у асоцијативним пољима на различитим узрастима, као и тражење критичног тренутка смене њихове доминације код говорника српског језика.

Поред папирног издања у плану је и припрема електронске верзије речника, како би се омогућиле различите врсте напредних претрага.

Јелена Јанковић (Србија)
enanikolic11@yahoo.com

МИКОЛОШКА ЛЕКСИКА СРПСКОГ ЈЕЗИКА – ОД ЛИНГВИСТИЧКОГ ИСТРАЖИВАЊА ДО РЕЧНИКА

Рад се заснива на истраживању миколошке лексике српског језика, ексцерпираних из дескриптивних и дијалекатских речника српског језика. Испоставило се да говорници српског језичког простора употребљавају многе микониме, односно називе за гљиве. С обзиром на то да се називом гљива означавају сви организми који припадају царству гљива (Fungi), између осталог ту припадају квасци и гљивице односно плесни, наша анализа обухвата искључиво називе за печурке односно називе којима се означавају плодносна тела виших гљива које припадају делима Basidiomycota (стапчаре) и Ascomycota (мешинарке). У раду се нећемо бавити терминологијом везаном за активности у вези са печуркама, као што су сакупљање и употреба.

Приликом анализе народних имена печурака уочавају се одређене карактеристике те лексичке групе: 1) честа синонимија, велика шароликост и неуједначеност назива за печурке – једна врста печурке може имати различите називе у народним говорима (нпр. потврђено је око 30 назива за врсту печурке *Amanita caesarea*) или један народни назив може да се односи на више врста печурака (нпр. назив *благва* користи се за 5 различитих врста печурака); то преплитање назива за печурке (једна врста печурке – више назива, један назив – више врста печурака) отежава њихову идентификацију; 2) неретко се дешава да у речницима изостаје информација о врсти печурке, те су у том случају називи дефинисани само као „врста гљиве” или

„врста печурке”; 3) у одређеном броју случајева назив се односи и на врсту и на род печурке (као што је случај са називом *вргањ*).

У раду се, такође, разматра идеја стварања будућег миколошког речника, који би по својој структури спадао у ред терминолошких, и дају се оквирне смернице и принципи његове израде.

Ана Јањушевић Оливери (Србија)
anna.janjusevic@gmail.com

ЛЕКСИКОГРАФСКИ ОПИСИ ПАРТИКУЛА У РЈЕЧНИЦИМА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

С обзиром на то да партикуле представљају отворену и нехомогену класу ријечи, која се нарочито богата на рачун прилога и везника, уочавају се многе потешкоће и неуједначености у њиховом препознавању и опису у постојећим рјечницима савременог српског језика. Потпуну или дјелимичну транспозицију других врста ријечи у класу партикула омогућава процес ишчезавања примарног лексичког или граматичког значења одређене ријечи, усљед кога се она своди углавном на средство за модификацију исказа. Циљ нашег истраживања јесте да понуди критеријуме који ће допринијети тачнијем лексикографском опису и одређењу партикула у (будућим) рјечницима српског књижевног језика.

Јована Јовановић (Србија)
jovana.jovanovic@isj.sanu.ac.rs

КА РЕЧНИКУ ПЕЈОРАТИВА У ИМЕНОВАЊУ ЧОВЕКА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У раду се бавимо проблемима израде речника пејоратива којима се у савременом српском језику именује човек. Ово лексикографско дело један је од практичних циљева нашег вишегодишњег истраживања лексике погрдног значења чији је денотат човек.

Намера нам је да укажемо на извесне дилеме са којима се сусрећемо при одабиру грађе за предстојећи речник, а које проистичу из лексикографског описа одговарајућих јединица овога типа у дескриптивним речницима српског језика. Самим тим, разматрајући проблеме који прате израду речника пејоратива, представимо и неке недоследности и недоумице на које наилазимо у обради лексема негативне експресивне тоналности којима се реферише на човека. Нарочиту пажњу посветићемо маркирању ових јединица у описним речницима, и то неколиким значајним питањима. Једно је дистрибуција квалификатора негативне експресивности пеј., погрд., подр., презр., ир., посебно конкуренција прагматичко-стилског маркера погрд., с једне и творбено-стилског пеј., с друге стране. Да ли квалификатор пеј. треба употребљавати за обележавање оних лексичких јединица чије је погрдно значење производ творбених процеса, а квалификатор погрд. у случајевима када у формирању погрдног значења лексеме учествују и семантички процеси – нпр. механизми полисемије (метафора, метонимија)? Интересоваће нас и неуједначеност у обележавању блискозначних пејоратива (нпр. зашто је лексема девојка у фигуративном значењу 'мушкарац женских особина ...

слабић, срамежљивац' у РСАНУ обележена квалификатором подр., а синонимно значење именице жена 'плашљив човек, кукавица, страшљивац, слабић' у овом речнику маркирано је као презр.?). Питамо се постоји ли одговор на оваква питања, те да ли се поменути квалификатори (пеј./погрд., погрд./презр.), упркос настојањима лингвиста и лексикографа да нормирају њихову употребу, у пракси заправо углавном дистрибуирају према индивидуалном језичком осећању обрађивача. Друго важно питање тиче се изостанка одговарајућег квалификатора код многих лексема овакве семантике у описним речницима (нпр. глупак, глупача у РСАНУ, РМС и РСЈ), услед чега остаје мо у недоумици треба ли квалификовати као пејоративе лексеме изведене од основинских речи које значе неку неповољну особину или само оне чији суфикс сугерише депрецијативно значење. Самим тим, разматрамо хоћемо ли овакве јединице уврстити у речник пејоратива и који су све критеријуми за прикупљање релевантне грађе.

Миодраг Јовановић (Црна Гора)
jmisko@ac.me

БУДУЋИ РЈЕЧНИК РОМАНИЗАМА У ГОВОРИМА ЦРНЕ ГОРЕ

Романизми у говорима Црне Горе потичу из млетачког, односно венецијанског дијалекта, најјачег представника медитеранске културе на Балкану, затим балканско-латинског, а на крају и из италијанског књижевног језика. Нарочито говори приморског појаса, области у којој је појмовни апарат бивше државе више вјекова стваран на страном језику (и тај језик утицао на свакодневни живот), представљају обилан рудник романских термина, које савремено доба брзо сели у заборав. А свака је ријеч, често адаптирана према локалном говору, споменик културе краја у којем се употребљава – зато романску лексему у народном говору треба регистровати, проучити, смјестити у рјечник, уградити у културно наслеђе народа и пренијети новим генерацијама у виду лексикона. Свака јединица таквог рјечника биће детаљно лексикографски обрађена – квалификована по законитостима дијалекатске фонетике, акцентологије и морфологије и што прецизније семантички дефинисана. Свакако, лексикографске дефиниције, које у досадашњим истраживањима романизама у појединим говорима карактерише прилично велика неуједначеност у методологији и опсегу испитивања, подразумевају и етимолошке квалификаторе – опис лексема, кад је год могуће, треба да садржи и податке о пређеном развојном путу од исходишног романског система до данашњег стања.

Треба учинити озбиљан напор да прикупљање грађе не закасни за процесом постепеног ишчезавања лексема романског поријекла, а многе од њих ни данас не припадају

активном лексичком фонду. Зато је израда једног збирног рјечника романизама, уједначеном методологијом обраде лексема, не само у говорима Црногорског приморја већ и у непосредном залеђу и даљој унутрашњости Црне Горе, неодложан посао.

Софья Иорданиди (Россия)
siordanidi@yandex.ru

РУССКИЙ ИСТОРИКО-СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ СЛОВАРЬ В КОНТЕКСТЕ ИСТОРИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКОЛОГИИ

Русская историческая лексикология располагает сейчас достаточными материалами для того, чтобы задуматься о создании исторического деривационного словаря. Материалом могут служить не только фундаментальные исторические академические словари (XI–XIV в. и XI–XVII вв.), но и весь арсенал многочисленных изданий отдельных памятников XI–XVII вв. различного характера, Национальный корпус русского языка и другие электронные ресурсы. Задача Словаря – предоставить систематическое описание словообразовательных единиц от начального периода до конца XVII в. По нашему мнению, речь должна идти о толковом словаре аффиксальных морфем, рассмотренных, если говорить очень общо, в отношении их значений и особенностей функционирования. Необходимо будет уточнить понятия и термины морфемики и словообразования, используемые в словаре. Здесь должна быть отражена вся мотивированная лексика, том числе и окказионализмы. Каждая словарная статья, помимо семантико-словообразовательной части, должна содержать и часть морфонологическую. Описание различных способов словообразования – префиксации, суффиксации, постфиксации – может осуществляться только при учете преобладания определенных способов словообразования в каждой из частей речи. В докладе будет представлено

несколько пробных статей, написанных в соответствии с нашими принципами составления подобных штудий.

Валентина Калиновская (Россия)
kalinovskaiavn@yandex.ru

СЛОВАРЬ РУССКОГО ЯЗЫКА XIX ВЕКА: ОТ КОНЦЕПЦИИ К ПРАКТИЧЕСКОЙ РЕАЛИЗАЦИИ

«Словарь русского языка XIX века» – словарь в линейке современных исторических словарей русского языка, отличающийся новаторством концепции. Дифференциальный характер словаря, фиксирующего исключительно динамику в развитии лексико-семантической системы (неологию разного типа, устаревание и выход из употребления лексических единиц, актуальные и культурно-специфические употребления языка) в пределах века, позволяет в снятом виде получить эмпирическую базу для историко-лексикологических исследований, рассматривать словарь как текст (в широком историко-культурном смысле). Масштабность лексикографического проекта (объем текстового материала XIX века, специфика лексикографической выборки для задач дифференциального описания лексики) требуют поисков новых (компьютерных) методов обработки текстов и совершенствования традиционной лексикографической практики. Применение инновационных методов и подходов в работе над словарем позволило создать самостоятельные продукты как основу для историко-лексикологических исследований и как исторический материал для исследования вербализованной «картины мира» русского человека XIX века. Так, самостоятельную ценность имеет дифференциальный словник словаря, электронная картотека словаря, дополненная электронным корпусом отобранных текстов.

Amir Kapetanović (Hrvatska)
akapetan@ihjj.hr

EMOCIJSKI LEKSIK U POVIJESNOJ LEKSIKOGRAFIJI
(NA PRIMJERU STAROHRVATSKOGA LEKSIKA)

U prilogu će se na skupinama primjera za iskazivanje nekoliko emocija u starohrvatskom jeziku raspravljati o leksikografskim izazovima u rječničkoj obradi takva leksika. Istraživanje je potaknuto opažanjem kulturoloških razlika i promjena u konceptualizaciji emocija od srednjega vijeka do danas te promjena u odnosima u leksičkom inventaru za izražavanje emocija.

Марина Кебара (Србија)
marina.kebara@gmail.com

О ПРОБЛЕМУ ПРЕВОДА БЕЗЕКВИВАЛЕНТНИХ ЈЕДИНИЦА И ЛЕКСИЧКИХ ЛАКУНА НА РУСКИ ЈЕЗИК У РОМАНУ *СЕОБЕ* МИЛОША ЦРЊАНСКОГ

У раду се бавимо истраживањем проблема лакунарности и безеквивалентности у преводу романа *Сеобе* Милоша Црњанског на руски језик. Анализу спроводимо са аспекта контрастивне лексикологије, и у оквиру ње, контрастивне семасиологије. Предмет описа контрастивне лексикологије, као самосталне гране традиционалне лексикологије, представљају лексичке и фразеолошке сличности и разлике једног језика у односу на други, док се контрастивна семасиологија бави описом значења јединица једног језика у поређењу са могућим подударацима сваке од њих у другом језику. Циљ оваквог истраживања је идентификовање и бележење разлика између лексичких јединица анализираних језика и одређивање степена њихове компатибилности. Лакуарност као проблем контрастивне семасиологије огледа се у одсуству јединице у једном од језика при њеном истовременом постојању у другом, те лакуна представља недостатак међујезичког подударања у контрастираним језицима. Дакле, јединица једног језика представљена лакуном у другом језику дефинише се као безеквивалентна, односно ендемска. Наш задатак у овом раду је издвајање и опис следећих типова безеквивалентних јединица и лексичких лакуна за језички пар српски-руски: 1) Предметне и апстрактне лакуне (према степену апстрактности садржаја); 2) Генеричке лакуне (рода) и лакуне вида (према парадигматским карактеристикама, месту у језичким парадигмама); 3) Мотивисане

и немотивисане лакуне (према ванјезичкој условљености); 4) Лакуне врста речи (према припадању лакуна одређеној врсти речи); 5) Апсолутне и релативне лакуне (потпуно одсуство лексема и релативно, неадекватно присуство неког подударана).

Boris Kern (Slovenija)
boris.kern@zrc-sazu.si

KONCEPT BESEDNODRUŽINSKEGA SLOVARJA
SLOVENSKEGA JEZIKA
KOT DRUGEGA IN TUJEGA JEZIKA

Besedotvorje ima v procesu poučevanja/usvajanja jezika kot drugega in tujega jezika pogosto neupravičeno marginalno vlogo ali pa je njegova sistematičnejša obravnava celo skoraj povsem spregledana. Za slovenščino je – tako kot tudi za druge slovanske jezike – značilna izredno bogata morfemska zgradba besed, ki je posledica večstopenjske tvorbe. Slednja v določenem obsegu omogoča sistematičen prikaz tvorbe, ki je primeren tudi za učeče se jezika kot drugega in tujega jezika. Zato bi se tem vsebinam v prihodnje veljajo podrobneje posvetiti, med drugim tudi z izdelavo specializiranih jezikovnih priročnikov.

V prispevku bodo najprej predstavljeni in ovrednoteni obstoječi besedotvorni oziroma besednodružinski/stopenjski jezikovni priročniki, in sicer zlasti tisti, ki so namenjeni za učeče se določenega jezika kot drugega in tujega. Osrednja pozornost pa bo namenjena predstavitvi koncepta načrtovanega spletnega Besednodružinskega slovarja slovenskega jezika kot drugega in tujega jezika, ki bo prvi tovrstni slovar za slovenščino. Predstavljeni bodo namen, vsebina, zgradba in predviden obseg slovarja. Dodana vrednost tega slovarja pa bodo vaje, namenjene uporabi pri pouku slovenščine kot drugega in tujega jezika na različnih ravneh znanja jezika.

Наташа Киш (Србија)
natasakis14@gmail.com

РЕКЦИЈСКИ РЕЧНИК ПРИДЕВА

У овом раду биће представљен један могући приступ изради рекцијског речника придева у стандардном српском језику. Рад се заснива на спроведеној студији везаној за проблем комплементације придева, коју је ауторка представила у књизи Допуне придева у савременом српском језику (2016). Ова студија показала је основне лексичке, семантичке и синтаксичке карактеристике придева који добијају допуне, на основу којих је изграђен модел рекцијског речника.

Најпре ћемо се осврнути на специјалне рекцијске речнике и опште речнике страних језика и на начине приказивања рекцијских и валенцијских карактеристика придева у њима.

Централни део рада показаше које граматичке и семантичке податке о придевима и допунама које се уз њих везују треба да садржи један такав речник. Посебна пажња биће посвећена прагматичким информацијама које су неопходне због морфолошких и синтаксичко-семантичких особености придева као врсте речи.

Ксенија Кончаревић (Србија)
kkoncar@mts.rs

ЛИНГВОКУЛТУРОЛОШКО КОМЕНТАРИСАЊЕ
КАО АСПЕКТ ТЕРМИНОГРАФИЈЕ
(У ПРИМЕНИ НА ТЕОЛОШКИ РЕЧНИК)

У раду се разматрају питања лингвокултуролошког коментарисања сакралне лексике у теолошком речнику (К. Кончаревић, М. Радовановић, Руско-српски и српско-руски теолошки речник. „Службени гласник”, Београд, 2012). На основу анализе принципа и поступака лингвокултуролошког коментарисања јединица речника аутор показује да се карактер лингвокултуролошких коментара и степен адаптације при лексикографској интерпретацији грађе налазе у непосредној зависности од типологије тешкоћа везаних за рецепцију културолошки маркиране лексике из сакралне сфере у инословенској средини. Такође, износи се закључак да је, захваљујући примењеној методологији лексикографске обраде одредница, двојезични речник сакралне лексике не само документ и сведочанство о одређеним међујезичким односима, него и о стању интеркултуралног (међуцрквеног и међу-конфесионалног) дијалога у области вере и духовности.

Надежда Костова (България)
 kostova.n@ibl.bas.bg; kostova.na@abv.bg

Михаела Кузмова (България)
 m.kuzmova@ibl.bas.bg; kuzmovam@abv.bg

ФРАЗЕОЛОГИЗМИ С ПРАГМАТИЧНА ФУНКЦИЈА В БЪЛГАРСКИЈА ЕЗИК И ТЯХНОТО ЛЕКСИКОГРАФСКО ПРЕДСТАВЈАЊЕ

Като фразеологизми с прагматична функција (ФПФ) разглеждаме изрази от типа *на дай Боже*; *дума да не сѝава*; *карай да вѝрви*; *няма го майсѝора*; *ще имаш да вземаш* и под., които в съвременните изследвания по фразеологија се определјат сѝо така како речеви формули (рус. речевые формулы, англ. speech formulae). За разлика от фразеологизмите с карактеризираща функција (напр. *дебела глава*; *крија се в миша дујка*; *минавам между кайкиѝе*; *оѝ ѝиле мляко*; *разѝоложил сѝм се кайѝо ѝеѝ ѝари в кесия*) ФПФ са по-тјасно свѝрзани с конкретната комуникативна ситуација и служат за изразјаване на отношение на говорещото лице кѝм различни неѝни елементи (кѝм другите говорещи лица и техните думи и дејствија, кѝм собствените му думи и дејствија, кѝм условията на обшуване и под.). Немалко ФПФ, предимно диалектни и остарели, са отразени вѝв „Фразеологичен речник на бѝлгарскија език“ (1975), внимание им е отделяно и в други публикации, нај-вече вѝв вѝзка с вѝпроса за обхвата и границите на фразеологијата. В доклада ще карактеризираме ФПФ с оглед кѝм актуалните теоретични постановки в полето на фразеологијата, ще коментираме присѝствието им в съвременнија фразеологичен фонд на бѝлгарскија език и ще очертаем основните параметри на тјхното описание за целите на представјането им в речници от различен тип.

Domen Krvina (Slovenija)
domen.krvina@zrc-sazu.si

VPLIV ŠIRJENJA KORONAVIRUSA IN EPIDEMIJE COVIDA-19 NA NOVEJŠE BESEDJE V SLOVENŠČINI V LETU 2020 IN NJEGOV OPIS V SPROTNEM SLOVARJU SLOVENSKEGA JEZIKA

Bliskovito širjenje koronavirusa SARS-CoV-2 in z njim povezane epidemije bolezni covid-19 se je zlasti spomladi 2020 razmeroma izrazito odrazilo tudi na pojavu z njim tako širše kot ožje povezanega besedja. Pojavljanje novejšega besedja je sicer običajen proces, ki poteka vseskozi; v slovenščini ga v letno v obsegu okoli 120–140 slovarskih iztočnic beleži *Sprotni slovar slovenskega jezika*, ki je v prikazu svoje vsebine integriran v slovarski portal Fran (www.fran.si). Večina v tem slovarju zabeleženega besedja, zlasti to velja za zadnja leta, izhaja iz predlogov uporabnikov, ki določenega najnovejšega besedja ob iskanju po portalu Fran ne najdejo, pa ga imajo nato možnost ob registraciji na portalu ali prek Facebooka predlagati; dotok predlogov uporabnikov je običajno stalen.

Ob izbruhu koronapandemije se je po eni strani dotok uporabniških predlogov, verjetno zaradi zasedenosti uporabnikov z drugimi stvarmi, znatno zmanjšal, po drugi strani pa je ob eksploziji dnevnih novic močno narasla raba s koronavirusom povezanega besedja – tako pretežno medicinskega (npr. *asimptomatski*, *pridružena bolezen*, *prekuževanje*) kot tudi širše ekonomskega (npr. *helikopterski denar*, *koronaobveznica*). Nastalo je mnogo novih tvorjenk s prvim delom *korona...* in *samo...* (npr. *samoizolacija*, *samoosamitev*), pri katerih se pojavlja tudi vprašanje zapisa skupaj ali narazen. Nastanek takih zelo podobnih ali celo istih tvorjenk po hitrem internetnem pregledu izkazujejo mnogi slovanski jeziki, kar odpira tudi pri-

merjalni vidik. Sprotni slovar in celoten portal Fran sta se na vse naštete pojave odzvala (https://fran.si/o-portalu?page=Covid_19_2020).

Prispevek bo na kratko predstavil stanje pri vsakem od omenjenih vidikov.

Сања Кример-Габоровић (Србија)
krimer.sanja@gmail.com; krimers@gf.uns.ac.rs

ЕНГЛЕСКО-СРПСКИ РЕЧНИК НАЗИВА ЗА БОЈЕ: ТЕОРИЈСКИ И ПРАКТИЧНИ АСПЕКТИ ПРИПРЕМЕ

У раду се ближе описује макроструктура и микроструктура будућег енглеско-српског речника назива за боје, и то: (а) једанаест Берлин и Кејових (Berlin – Kay 1969) основних назива за боје у енглеском језику – *white* бела, *black* црна, *red* црвена, *green* зелена, *yellow* жута, *blue* плава, *brown* браон, *purple* љубичаста, *pink* розе, *orange* наранџаста и *grey* сива, (б) њихових припадајућих нијанси и (в) њихових српских преводних кореспондената и функцијско-комуникативних еквивалената. Примарна и секундарна значења наведених енглеских лексема преузимају се из једнотомног *The Oxford Dictionary of English* (2003). Свако појединачно значење преведено је на српски језик, чиме се осветљавају сличности и разлике између два језика у смислу расположивих значења. Називи за нијансе 11 основних боја претраживани су помоћу речника синонима *Thesaurus*. Основни циљ рада јесте осветлити контрастивне аспекте именовања боја у два језика.

Ивана Лазић Коњик (Србија)
ivana.konjik@isj.sanu.ac.rs

Стана Ристић (Србија)
ristic.stana@gmail.com

МЕТОДОЛОШКИ АСПЕКТИ ЛЕКСИКОГРАФСКОГ ОПИСА НЕОЛОГИЗАМА

У раду ће се размотрити методолошка питања лексикографске обраде неологизама, с циљем да се предложи методологија израде дигиталног речника нових речи и израза у савременом српском језику. Идеја је да се направи кориснички оријентисан онлајн речник у коме ће на једном месту бити сабране и на лингвистички утемељен начин представљене нове и најновије речи (укључујући и нова значења постојећих речи) од приближно 2000. године наовамо, њихове основне граматичке, семантичке, прагматичке и културолошке карактеристике.

У првом делу рада размотриће се предности и ограничења традиционалне методе ексцерпције и начина презентовања неологизама у постојећој српској и шире словенској неографији. У другом делу рада представиће се карактеристике савремених метода сакупљања (новог) лексичког материјала, корпусна и метода масовног учешћа (crowdsourcing), у складу са најновијим трендовима у лексикографији и истраживањима у науци, као и могућности презентовања неологизама у дигиталној неографији на примерима савремене европске праксе. У последњем делу рада предложиће се подесан начин за прикупљање грађе за израду планираног речника, који комбинује резултате традиционалне методе циљаним ексцерпирањем научних радова у којима су се експерти бавили парцијалним

неолошким питањима са савременом методом масовног учешћа која се заснива на доприносу великог броја дигиталних волонтера, чије предности, с обзиром на број приносника, њихово различито образовање и вештине, не треба потценити.

Ружица Левушкина (Србија)
 ruzica9352@hotmail.com

ТЕРМИНИ ИЗ СФЕРЕ ХРИШЋАНСКЕ АСКЕТИКЕ У РСАНУ

У овом раду анализирају се поједини термини из области хришћанске аскетике (нпр. *безгневље*, *бдење*, *ѿостї*, *молиїва*, *молчаније*, *исїоснишиїво*, *бесїрисїтрашїе*, *бесїтрашїе*, *їодвижнишиїво*, *монашиїво*, *їодвиг* итд.) у Речнику српскохрватског књижевног и народног језика САНУ. Разматра се њихово присуство/одсуство у РСАНУ, дакле, ниво макроструктуре овог тезауруса, што је, између осталог, у вези и са степеном терминологичности ових лексема. Такође, анализира се и лексикографска обрада неких од њих у РСАНУ – тј. ниво микроструктуре. Предлажу се конкретни кораци у правцу побољшања лексикографске обраде испитиваних лексичких јединица у РСАНУ на оба наведена нивоа.

Маја Мађарев (Србија)
majamadarev@gmail.com

Драган Јанковић (Србија)
djankovi@f.bg.ac.rs

Милена Јакић Шимшић (Србија)
mmjakic@gmail.com

КОНОТАТИВНИ РЕЧНИК СРПСКОГ ЈЕЗИКА:
АНАЛИЗА ПОВЕЗАНОСТИ КОНОТАТИВНОГ
ЗНАЧЕЊА РЕЧИ И КОНОТАТИВНОГ ЗНАЧЕЊА
ЊИХОВИХ АСОЦИЈАТИВНИХ ПОЉА

У раду ћемо приказати Конотативни речник српског језика, који се састоји од 2.000 речи за које су прикупљене процене на три димензије конотативног значења: афективна валенца, побуђеност и когнитивна евалуација. Свака реч је процењена од стране 20–25 одраслих говорника српског језика на инструменту Конотативни диференцијал који се састоји од седмостепених биполарних скала процене (од -3 до 3) на чијим крајевима се налазе опозитни придеви.

Једно од истраживања спроведених на материјалу из Конотативног речника које ћемо приказати тиче се испитивања повезаности конотативног значења речи и конотативног значења њихових асоцијативних поља.

За четрдесет именица и њихова асоцијативна поља (по двадесет најфреквентнијих асоцијата селектованих из Развојног асоцијативног речника) из базе Конотативни речник издвојене су четири мере субјективног доживљаја за анализу: афективна валенца (пријатност), побуђеност (упечатљивост), познатост и конкретност/апстрактност. Резултати су указали на постојање јаке повезаности коно-

тативног значења речи и конотативног значења њихових асоцијативних поља по све четири испитиване димензије. Посебно је наглашена повезаност по афективној валенци и апстрактности, нешто мања по побуђености и најмања по познатости.

Ирина Алексеевна Малышева (Россия)
iamalysheva@mail.ru

Александр Иванович Соколов (Россия)
albanev@yandex.ru

«СЛОВАРЬ РУССКОГО ЯЗЫКА XVIII ВЕКА» НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

«Словарь русского языка XVIII века» является долгосрочным проектом. Первый выпуск Словаря вышел в 1984 г., к настоящему времени опубликовано 22 выпуска (2019 г.). Основная концепция Словаря, подробно изложенная в его «Проекте» (1977 г.), остается неизменной, но в процессе работы над новыми выпусками вносятся некоторые коррективы, связанные с новыми возможностями работы с источниками и с расширением эмпирической базы Словаря – картотеки.

За последние годы значительно возрастает число исследуемых источников – как опубликованных, так и рукописных. Большую роль в этом играют новые технологии, позволяющие накапливать базу оцифрованных текстов XVIII века.

Дополнительно изучаются памятники XVIII в., ранее включенные в список источников Словаря, но проанализированные лишь частично.

Активно используются базы электронных библиотек, обеспечивающих быструю и целенаправленную выборку необходимого лексического материала.

Помимо накопления лексического материала в виде традиционных карточек-цитат, составляются выборочные словники к отдельным текстам с целью отбора необходимого на данном этапе работы лексического материала.

В базовую картотеку включаются только отсутствующие слова или слова с новыми характеристиками (не отмеченные ранее значение или оттенок значения, варианты и формы слов, новые факты сочетаемости слова, более ранняя хронологическая атрибуция и др.) и др.

Указанные способы поиска материала при работе над очередным выпуском Словаря позволяют оперативно дополнять имеющийся материал и уточнять структуру уже составленных словарных статей.

Одновременно новые формы работы по извлечению эмпирического материала приводят к иным, электронным способам его фиксации и хранения: электронный реестр лексики русского языка XVIII века, электронная картотека новых лексических материалов.

Александра Марковић (Србија)
aleksandra.markovic@isj.sanu.ac.rs

НАЦРТ ПЕДАГОШКОГ РЕЧНИКА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Педагошки речници, као посебан тип речника, појављују се у двадесетом веку. Као прве речнике овог типа неки истраживачи препознају речнике из четрдесетих година двадесетог века (Hornby et al., *The Advanced Learner's Dictionary of Current English* из 1948), док Апресјан истиче да се први речник намењен енкодирању појавио још 1910. године (А. Reum, *Petit dictionnaire de style a l'usage des Allemands*).

Педагошки речници (или речници намењени онима који неки језик уче) разликују се од једнојезичких речника намењених изворним говорницима по неким битним одликама: избору одредница (бирају се фреквентније, савремене речи), језику дефиниција са ограниченим вокабуларом, обиму и типу језичких информација које се пружају (навођење детаљних граматичких информација, као и података о употреби речи), указивању на колокације, примерима из актуелне употребе, понекад и илустрацијама.

Педагошка лексикографија посебно је развијена на англосаксонском говорном подручју. Тржиште речника енглеског као страног језика веома је развијено, што је и разумљиво када се узме у обзир број оних који уче овај језик. Недавно је покренута и израда *Активног речника руског језика* (први том изашао из штампе 2014). Сматрамо да би било важно израдити педагошки речник српског језика и да би тај посао морао бити помогнут од стране државе.

Иако засад још увек није задовољен важан предуслов за израду таквог речника, а то је постојање националног кор-

пуса српског језика, сматрамо да је значајно утврдити, макар у главним цртама, како би педагошки речник српског језика могао да изгледа.

Бранкица Марковић (Србија)
brankicama@mail.com

ДИЈАЛЕКАТСКА ЛЕКСИКОГРАФИЈА У ЦРНОЈ ГОРИ ОД ВУКОВОГ *РЈЕЧНИКА* ДО ДАНАШЊИХ ДАНА

У раду се прате досадашња истраживања из области дијалекатске лексикографије на простору Црне Горе и даје синтетички преглед дијалекатских речника објављених у периоду од појаве Вуковог *Рјечника* па до данас. Посебна пажња биће посвећена класификацији речника, и то према обиму (*монографије* и *речнички њрилози*) и према типу (*оџиџи дијалекаџски*, *џерминолошки* и *речници џо-зајмљеница*). На крају рада биће приложена и комплетна библиографија.

Ана Маџановић (Србија)
randjelovicana@yahoo.com

ЛЕКСИКОГРАФСКА ОБРАДА ВИШЕЧЛАНИХ
ЛЕКСИЧКИХ ЈЕДИНИЦА У РЕЧНИКУ
СЛАВЕНОСРПСКОГ ЈЕЗИКА

Предмет овога рада јесте анализа лексикографске обраде вишечланих лексичких јединица у *Речнику славеносрпског језика*. У раду се, на примеру *Речника САНУ*, указује на методолошка начела којима се руководе лексикографи описних речника приликом обраде оваквих форми, а потом се она упоређују са кореспондентним лексикографским поступком у *Речнику славеносрпског језика* како би се указало на његову оправданост/неоправданост, те на то да обрада у историјском речнику не мора увек одговарати оној у дескриптивним речницима савременог језика. Циљ рада је да се најпре утврде типови наведених форми посведочених у славеносрпском корпусу (терминолошке вишечлане јединице, перифрастични глаголски изрази, фразе с прилошким значењем, фразеологизми...), а затим и одговарајући модел њихове лексикографске обраде (као засебне одреднице или у оквиру речничког чланка управног конституента под ознаком Изр.).

Сергей Мызников (Россия)
myznikovs@rambler.ru

РУССКАЯ ДИАЛЕКТНАЯ ЛЕКСИКОГРАФИЯ:
ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИЧЕСКОГО ОПИСАНИЯ

В докладе речь пойдет о современном состоянии русской диалектной лексикографии на примере региональных словарей и «Словаря русских народных говоров».

Сања Микетић Суботић (Србија)
sanja.miketic@pr.ac.rs

Бранислава Дилпарић (Србија)
branislava.dilparic@pr.ac.rs

ЖЕНА У ПРИМЕРИМА УПОТРЕБЕ ЛЕКСЕМА У РЕЧНИЦИМА СРПСКОГА ЈЕЗИКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

У раду се испитује и пореди употреба речи *жена* у примерима којима се, након дефиниције, потврђује коришћење дефинисаних лексема у речницима српскога језика Матице српске: у шестотомном *Речнику српскохрватскога књижевног језика* (1967–1976) и у једнотомном *Речнику српскога језика* (2011), коме је шестотомно издање умогоме послужило (између осталог) и као база за примере употребе лексема. Циљ рада је да се анализом садржаја ексцерпираних реченичних и/или синтагматских конструкција које садрже реч *жена* утврде начини представљања жене у српском језику, те да се нарочито нагласе новонастали или пак репродуковани случајеви (не)афирмативног односа према жени у најновијем српском речнику. Речници одражавају традицију, културолошке парадигме, идеологије и језичку слику света једне заједнице, а одабир примера употребе лексема је на лексикографима, те је неопходно да будемо свесни постојања често неафирмативне и стереотипизираних употребе речи *жена* у речничким примерима да би у даљој лексикографској пракси дошло до престанка неговања устаљених друштвених предрасуда и стереотипа о жени.

Наташа Миланов (Србија)
natasa.milanov@isj.sanu.ac.rs

ТВОРБЕНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ЛЕКСЕМА КОЈЕ ИМАЈУ ВЕЛИКИ БРОЈ ЗНАЧЕЊА (НА ГРАЂИ ИЗ ДЕСКРИПТИВНОГ РЕЧНИКА СРПСКОГ ЈЕЗИКА)

У домаћој лингвистичкој литератури наводи се да су полисемији склоније просте речи него изведене. Овакав закључак истраживачи су донели имајући у виду, поред осталог, ситуацију у дескриптивним речницима српског језика. Имајући у виду закључке изнете у литератури, наш задатак биће да на грађи из досад објављених томова Речника САНУ испитамо творбени статус изразито полисемичних лексема. Грађу ће чинити лексеме које су у досад објављених 20 томова овог речника реализовале 15 или више значења (у тај број ће бити укључена и подзначења). Творбену структуру лексема провераваћемо са синхронског становишта. Тако ћемо, на пример, изведене речи страног порекла, са суфиксима који такође постоје у страном језику (нпр. -ија у латинском и турском), сматрати простим речима, пошто се код њих не може говорити о суфиксима, већ о додацима који долазе на основу страног порекла (нпр. капија, партија). Полазећи од грађе из дескриптивног речника и досадашњих закључака у литератури, циљ рада биће да се одговори на питање јесу ли изузетној семантичкој разумењености склоније просте речи или изведенице, односно сложенице. Деривација је својствена лексици српског језика, па ће задатак истраживања, између осталог, бити да се утврди има ли полисемичност просте речи утицаја на такво својство њене изведенице, тј.

имају ли и изведенице способност да у истој или сличној мери шире своју полисемантичку структуру као и њихове мотивне лексеме.

Александар Милановић (Србија)
aleksandar.jus@gmail.com

Исидора Бјелаковић (Србија)
isidora.bjelakovic@gmail.com

РЕЧНИК СКРАЋЕНИЦА У СЛАВЕНОСРПСКОМ
ЈЕЗИКУ (ЗНАЧАЈ, КОНЦЕПЦИЈА,
ЛЕКСИКОГРАФСКА ОБРАДА)

Иако је пројекат израде *Речника славеносрпског језика* (под окриљем Матице српске) активан већ неколико деценија и мада је он замишљен као речник у којем ће бити регистрована сва грађа осим ономастикона, изван лексикографске обраде остале су и скраћенице – изузетно чест сегмент писаног језичког израза Срба 18. и 19. века. Међутим, без обзира на своју распрострањеност, варијабилност модела скраћивања, те често одсуство нормe, скраћеницама је у србистици посвећено релативно мало пажње, те је овај домен писане речи остао прилично маргинализован. Како би се на једном месту прикупиле све (или барем најчешће) скраћенице, са њиховим развијеним еквивалентима, чиме би се олакшала рецепција старих текстова, али и омогућио увид у основне принципе скраћивања, један од важних задатака српске историјске лексикографије јесте и израда речника скраћеница славеносрпског језика. Имајући наведено у виду, у овом се раду, поред прегледа типова скраћеница и модела скраћивања у овом језику, њихове устаљености и неустаљености с обзиром на жанр, односа интернационалних и руских/рускословенских скраћеница, даје оквир могуће концепције будућег

речника (његове макро- и микроструктуре). Поред тога, у раду се наводе и илустративни примери кореспондентних збирки абривијација које су настале управо у предстандардној епоси (код Соларића и др.).

Горан Милашин (Босна и Херцеговина)
goran.milasin@flf.unibl.org

ОКАЗИОНАЛИЗМИ У ЈЕЗИКУ ТВИТЕРА

У раду се говори о оказионализмима у језику Твитера. Основни циљ јесте испитивање њихове структуре, начина грађења и семантике. Корпус на коме је спроведено истраживање прикупљан је 2019. и 2020. године, а чине га примјери ексцерпирани из порука различитих корисника Твитера, говорника српског језика. Резултати творбено-семантичке анализе показују да највећи дио издвојених оказионализама чине сливенице и творенице настале транспозицијом (често уз синтаксичку творбу као допунски процес). Осим тога, уочава се да структура, мотивација и морфолошке категорије анализираних примјера иду у прилог тврдњама да су лексички и граматички систем савременог српског језика под снажним утицајем глобализације, тачније енглеског језика.

Mira Milić (Srbija)
miramicns@gmail.com

Olga Panić Kavgić (Srbija)

Aleksandra Kardoš (Srbija)

*NOVI ENGLESKO-SRPSKI REČNIK SPORTSKIH
TERMINA: PROBLEMI I REŠENJA*

Rad se bavi teorijskim aspektima *Novog englesko-srpskog rečnika sportskih termina* koji je trenutno u fazi pripreme za štampu, s posebnim akcentom na problemima u vezi sa jezičkim i leksikografskim standardom. Istraživanje se temelji na analizi korpusa od približno 2000 odrednica sportova koji nisu uključeni u postojeći *Englesko-srpski rečnik sportskih termina* (Milić 2006). To su: četiri borilačke veštine (boks, džudo, karate i rvanje), dva individualna sporta (atletika i gimnastika) i jedna igra reketom i loptom (tenis). Na osnovu rezultata mogu se izvesti tri osnovna zaključka. Prvo, terminološke odrednice nisu samo leksičke jedinice (jednočlane i višečlane) već i sintaksičke (klauze i rečenice). Drugo, jezički standard u srpskom ne nudi celovito rešenje za morfosintaksičku adaptaciju gimnastičkih termina i fonološku adaptaciju termina borilačkih veština, izvorno japanizama. Treće, sa stanovišta digitalne revolucije u savremenoj leksikografiji, te potrebe za specijalizovanim rečnicima koji su profilisani za male grupe korisnika, perspektiva novih izdanja specijalizovanih rečnika prihvatljivija je u elektronskoj formi.

Дејан Милорадов (Србија)
dmiloradov@maticasrpska.org.rs;
doomsterii70@gmail.com

УПОТРЕБА СОФТВЕРА У ИЗРАДИ САВРЕМЕНИХ ТЕРМИНОЛОШКИХ РЕЧНИКА

У Матици српској је 2019. године објављен *Байрахо-лошко-херџеџолошки речник српскога језика*. Он не представља само пуки попис имена водоземаца и гмизаваца већ уједно и препоручује номенклатуру њихових српских назива. Својим деловима речник чини савремено лексикографско дело на основама Матичине традиције.

Оно по чему се речник разликује од свог претходника јесте начин његове израде. Грађа није исписивана на картице, није прављена картотека речника, нису пребројаване картице, регистри нису прављени класично, ниједан посао није обављан „пешке”. Стварање речника аутоматизовано је помоћу софтвера *DickHelper*, који је дело сарадника на пројекту. На основу искуства рада на *Орњиолошком речнику* паралелно с ексцерпцијом грађе за нови речник прављен је програм који је свакодневно развијан. Софтвер ради онлајн и користи се платформом Гуглових табела и докумената, који су део веће платформе Гугловог драјва. У оквиру софтвера праве се шитови/табеле са свим подацима из извора тако да сваком извору одговара један шит. Сви шитови с подацима обједињени су у индекс по правилима. Он представља картотеку речника, где се чува сва грађа са свим подацима. Софтвер без грешке генерише прво шитове па онда фајлове у ворду за именски регистар, документациони регистар и за речнички део књиге. Сви фајлови се генеришу форматирани и спремни су за прелом.

Бојана Милосављевић (Србија)
bojana.303@gmail.com

ПАРЕНТЕЗЕ У СЕМАНТИЧКОМ ДЕЛУ
РЕЧНИЧКЕ ДЕФИНИЦИЈЕ – ПРИЛОГ ИЗУЧАВАЊУ
ЛЕКСИКОГРАФСКОГ МЕТАЈЕЗИКА У РЕЧНИКУ САНУ

У раду се настоје анализирати парентезе у семантичком делу дефиниције у Речнику САНУ. Под парентезом подразумевамо заградама означене, издвојене изразе у семантичком делу дефиниције речи – на пример, *сїлетї шара на ћилиму (налик на костїи човечје руке)* у дефиницији основног значења покрајинизма костеница, или *људско шело (измршавило, слабо)* у дефиницији једног од секундарних значења речи кост и др.

Анализом би се утврђивало следеће:

1. дистрибуција парентеза – које категорије речи садрже у својој семантичкој дефиницији парентезе; да ли се у дефиницијама код неких категорија речи уочава већа (мања) склоност ка парентезама; да ли је у том смислу од значаја употребна и стилска вредност речи и др.
2. структура парентеза – којим синтаксичким јединицама се остварују, да ли су формулаичког типа, да ли се издвајају њихови структурни модели и др.
3. семантика и прагматика парентеза – који типови семантичко-прагматичких информација се дају у парентезама, шта се њима генерализује, а шта спецификује, издвајају ли се тзв. метајезичке константе и др.

Циљеви анализе јесу утврђивање улоге и значаја парентеза у семантичком обликовању речничких дефиниција, као и у конституисању лексикографског метајезика у Речнику САНУ, па и у изграђивању лексикографског метајезика српске дескриптивне лексикографије уопште.

Тања Милосављевић (Србија)
tanja77nis@gmail.com

ДИЈАЛЕКАТСКИ РЕЧНИЦИ КАО ИЗВОР ЗА ЛИНГВОКУЛТУРОЛОШКА ИСПИТИВАЊА НАРОДНИХ ГОВОРА

У раду ће бити размотрена хипотеза о дијалекатским речницима као хипертексту традиционалне културе. Речници народних говора садрже информације драгоцене за реконструкцију дијалекатске језичке слике света и језичког сазнања дијалекатске језичке личности, посебно у оним сферама језичке стварности где су најексплицитније одражени поглед на свет и субјективна оцена. На основу података из дијалекатских речника, пре свега семантичких дефиниција и лексикографских илустрација, могуће је спознати карактеристичне црте материјалног и духовног наслеђа, особине менталитета и начин поимања стварности једне говорне заједнице. Дијалекатска лексика носи богат материјал о самим носиоцима говора, њиховој историји, култури, традицији и обичајима, њиховом систему вредности и моделима концептуализације живота и света.

Дијалекатски лексикони, посебно они описног типа, представљају базу за развој дијалекатске лингвокултурологије, која почива на испитивању дијалекатске слике света, на којој су рефлектоване специфичне особине регионалне концептосфере и лингвокултурне особености конкретног говора. Релевантност речничког материјала у домену лингвокултуролошких истраживања потврдићемо језичком грађом из речника југоисточних српских говора, која у високом степену одражава елементе традиционалне

материјалне и духовне културе дијалекатске заједнице, аутентичне представе о свету и аксиолошку процену стварности носилаца призренско-тимочког дијалекта.

Мария Новак (Россия)
mariaonovak@gmail.com

Яна Пенькова (Россия)
amoena@inbox.ru

ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНАЯ ИНФОРМАЦИЯ В ЭЛЕКТРОННОМ СЛОВАРЕ ПОЛОНИЗМОВ XI–XVII ВВ.

Доклад посвящен электронному словарю грецизмов и полонизмов в русском языке XI–XVII в. – в части, которая описывает лексические заимствования из польского языка или через его посредство. Концепция словаря, разрабатываемого под руководством М. И. Чернышевой, предполагает наличие в нем не только информации, отражающей хронологию, тематическое многообразие и адаптацию иноязычной лексики, но и особой зоны историко-культурных комментариев, функциональный потенциал которых анализируется в докладе.

В таких комментариях помещается информация двух типов: сведения о письменных источниках, содержащих полонизмы, и сведения о денотатах (т.е. о реалиях или понятиях). Комментарии первого типа могут указывать на особый характер источника, содержащего нестандартные формы русского языка (ср. отражение особого идиолекта в письмах начала XVI в., принадлежащих перу княгини Елены Ивановны, дочери великого князя московского Ивана III и супруги польского короля Александра Ягеллончика). Обращение к таким источникам имеет особую важность, так как зачастую заимствования проникают сначала именно в нестандартные формы узуса.

Комментарии второго типа позволяют уточнить се-

мантику и маршрут заимствования. Например, полонизм *rokoisz* толкуется в “СлРЯ XI-XVII вв.” как ‘бунт, мятеж’ (вып. 22, с. 211); рассмотрение истории слова в польском языке позволяет выявить исходное значение ‘оппозиционное собрание’ и определить венгерский как язык-источник. И в первом, и во втором случае комментарии помогают разрешить вопрос о языке-источнике заимствования, если собственно лингвистических критериев оказывается недостаточно.

Владан Павловић (Србија)

КОЛОСТРУКЦИОНА АНАЛИЗА И МОГУЋНОСТИ ЊЕНЕ ПРИМЕНЕ У КОРПУСНИМ ПРОУЧАВАЊИМА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Колострукциона анализа представља групу квантитативних (статистичких) метода којима се мери степен привлачења односно одбијања између речи и синтаксичких конструкција у којима се оне јављају (отуда термин колострукција, као сливеница настала од речи колокација и конструкција). Развили су је Анатоли Стефановић и Штефан Томас Грис. Она се типично користи у оквиру конструкционе граматике, примењује се на материјалу из великих електронских корпуса, а увиди који се добију оваквим начином анализе не само што могу да пруже емпиријску проверу постојећих знања, већ и да та знања неретко значајно допуне увидима који без такве анализе не би били могући. Рад даје преглед три основна типа колострукционе анализе: 1) анализе простих колексема, 2) анализе дистинктивних колексема и 3) анализе коварирајућих колексема, на примерима из енглеског језика, са циљем да поменути облике анализе приближи домаћој стручној јавности и укаже на то како се они потенцијално могу применити и на грађу из српског језика.

Dorota Pazio-Wlazłowska (Polska)
d.pazio@ispan.waw.pl

REALIZACJA KONCEPTU RODZINA W JĘZYKU ROSYJSKIM (NA MATERIALE DANYCH SŁOWNIKOWYCH)

Rodzina zajmuje bardzo wysoką pozycję w rosyjskiej hierarchii wartości (<https://wciom.ru/index.php?id=236&uid=116264>), jest ona postrzegana jako warunek życiowego sukcesu przez ponad 56% ankietowanych Rosjan (Андреев 2017: 362).

Koncept rodzina w języku rosyjskim jest realizowany przez kilka leksemów, które w różnym stopniu manifestują jego komponenty znaczeniowe. Przedmiotem naszego zainteresowania są wyrazy: *семья, родные, родственники, родня, семейство, фамилия*. Jako materiał badawczy posłużyły definicje leksykograficzne wskazanych jednostek zaczerpnięte z jednojęzycznych słowników objaśniających języka rosyjskiego (С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова, *Толковый словарь русского языка*, Москва 1992, *Большой толковый словарь русского языка*, ред. С.А. Кузнецов, Санкт-Петербург 2000, *Словарь русского языка в четырех томах*, ред. А.П. Евгеньева, Москва 1981–1984, В.В. Лопатин, Л.Е. Лопатина, *Толковый словарь современного русского языка*, Москва 2008 i in.). Celem analizy jest wyłonienie i charakterystyka aspektów rozpatrywanego konceptu: bytowego, biologicznego, emocjonalnego, społecznego, a także wskazanie jego dominanty semantycznej. Podstawę metodologiczną prowadzonego badania stanowią ustalenia lubelskiej szkoły etnolingwistycznej prof. Jerzego Bartmińskiego.

Znamienne wydaje się eksponowanie w definicjach leksykograficznych związków pokrewieństwa między członkami

rodziny oraz podkreślanie wagi aspektu bytowego, przede wszystkim wspólnego zamieszkiwania. Więzom emocjonalnym łączącym członków rodziny definicje leksykograficzne wydają się nie przypisywać szczególnego znaczenia, co dziwi w kontekście wyników badań ankietowych (por. Rodziewicz 2014: 70), zgodnie z którymi zasadniczym elementem profilu asocjacyjnego konceptu семья jest любовь.

Dušan-Vladislav Paždjerski (Polska)
dvp@ug.edu.pl

КАШУПСКА ДВОЈЕЗИЧНА ЛЕКСИКОГРАФИЈА. ИСТОРИЈСКИ АСПЕКТ

У раду под насловом „Кашупска двојезичка лексикографија. Историјски аспект”, аутор представља развој кашупске двојезичке лексикографије од времена Флорјана Цејнове и његових кашупско-немачких, кашупско-руских и кашупско-пољских покушаја из друге половине 19. века, преко кашупско-пољских речника Густава Поблоцког и Стефана Рамулта, с краја 19. века, обимног лексикографског доприноса Фридриха Лоренца, у оквиру лексикографског описа словињског дијалекта кашупског језика и „поморског” (кашупског) језика са почетка 20. века. Другу половину 20. века обележавају речници, на челу са монументалним (кашупско-пољским) „Речником кашупских дијалеката у контексту кашупске културе” (1967–1976) Бернарда Сихте и програмски писаног (нормативног) „Пољско-кашупског речника” Јана Трепчика (1994). У двојезичке речнике спада и лексикографски рад Еугенјуса Голомбека са његовим „Кашупским нормативним речником” (2005) и најновијим недовршеним „Пољско-кашупским речником” (4. тома – од 2012. до 2020. године). Циљ рада је да се прикажу основне тенденције и специфика кашупске двојезичке лексикографије, у којој она често пружа и више од обичног објашњења кашупске или стране лексике и корисницима даје нормативна лексичка, правописна, правоговорна и друга упутства у оквиру лексикографског описа.

Andrej Perdih (Slovenija)
andrej.perdih@zrc-sazu.si

UČENJE O SLOVARJIH V ŠOLI: PORTAL FRANČEK KOT MOST MED SPLOŠNO IN PEDAGOŠKO LEKSIKOGRAFIJO

Prispevek obravnava vprašanje prilagajanja nepedagoških slovarjev šolski populaciji. Prikazan je proces leksikografskega izbora in adaptacije relevantnih podatkov iz obstojećih slovarjev za uporabo v šoli, dodajanje novih pedagoško relevantnih slovarskih podatkov in integracija pomoći za razumevanje mikrostrukture. Vsebina je prilagojena trem starostnim skupinam: 1.–5. razred osnovne šole, 6.–9. razred osnovne šole, srednja šola.

V zadnjih desetletjih je bilo večkrat opozorjeno na dva ključna problema pri uporabi slovarjev: kompleksnost slovarjev in pomanjkanje znanja za njihovo uporabo. Zato za pedagoško rabo pripravljamo Portal Franček, ki je prva celovita slovarsko-slovnica zbirka za slovenski jezik, prilagojena otrokom. Med drugim želimo spodbuditi uporabo slovarjev v pedagoškem procesu in izboljšati razumevanje njihove strukture in namena. Današnji šolarji so namreč bodoći uporabniki slovarjev.

Podatkovna osnova portala so strukturirane podatkovne baze obstojećih (nepedagoških) slovarjev. V procesu izdelave portala poteka intenzivno sodelovanje leksikografov, jezikovnih tehnologov, osnovnošolskih in srednješolskih učiteljev in univerzitetnih pedagogov. Na portalu Franček so integrirani in za pedagoške namene prilagojeni slovarski podatki: 1) splošnih razlagalnih slovarjev, 2) sinonimnega slovarja, 3) pravopisnega slovarja, 4) jezikovnega (narečnega) atlasa, 5) zgodovinskih slovarjev, 6) etimološkega slovarja. V okviru projekta nastaja tudi nov slovar za 1.–5. razred osnovne šole, v portal pa bodo

vključeni tudi celostni podatki o pregibanju besed, posnetki izgovora, pedagoška slovnica in jezikovna svetovalnica za učitelje.

The screenshot shows the website 'FRANČEK' with a search bar containing 'hči'. The page displays the meaning of 'hči' as 'hčere' (daughters) and provides a list of related words: 'hči se mu moži sprejela nas je domača hči', 'ima dve majhni, odrasli hčeri', and 'najmlajša hči'. To the right, there is a grid of eight colorful boxes, each with a cartoon illustration and a question related to the word 'hči'.

Kaj pomeni ta beseda?	Postoji beseda s podobnim pomenom!
Kako pregibam to besedo?	Kako izgovoram to besedo?
Kdaj lahko uporabim to besedo?	Kako uporabljajo to besedo v narečjih?
Od kod izvira ta beseda?	Od katje uporabljamo to besedo?

Kje je kaj v slovnici?
Frans
Jezikovna svetovalnica

Slika: Testni prikaz pomenskega modula za leksem *hči* na portalu Franček

З.Ю. Петрова (Россия)
zoуар@mail.ru

Н.А. Ребецкая (Россия)

Н.А. Фатеева (Россия)

ИНТЕРАКТИВНЫЙ СЛОВАРЬ КОМПАРАТИВНЫХ ТРОПОВ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ: ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Предлагаемый словарь создается на основе многотомного лексикографического труда «Материалы к словарю метафор и сравнений русской литературы XIX–XX вв.», в котором осуществляется описание семантической системы компаративных тропов в ее развитии. На сегодняшний день издано пять выпусков «Материалов...»: «Птицы», «Звери, насекомые, рыбы, змеи», «Растения», «Камни, металлы» и «Ткани, изделия из тканей».

Четкая и единообразная структура словарных статей всех пяти выпусков и единая семантическая классификация тропов сделали возможным разработку электронной базы данных, которая стала основой информационно-поискового аппарата словаря. Разработано приложение (программный продукт), способное работать на локальном компьютере или через Интернет. Приложение состоит из двух частей: интерфейс пользователя и база данных. В случае приложения для настольного компьютера база данных поставляется вместе с программой на диске. В случае работы через Интернет база данных размещается на сервере в Интернете, а приложение представляет собой веб-страницу.

Взаимодействие пользователя с контентом реализуется

через разные типы запросов. Возможен поиск по следующим зонам словарной статьи: предмет сравнения, образ сравнения, семантический класс предметов сравнения и образов сравнения, тип конструкции (метафора, сравнение, формальные подклассы сравнений), автор, дата.

Например, осуществляя поиск по полю «Предмет сравнения», можно получить ответ на запрос: «С чем сравнивается автомобиль в литературе?». Ответ: с птицей, ворон, филином, конем, жеребцом, быком, мопсом, котом, слоном, китом, мышью, жуком, светляком, мушкой; при этом пользователю выдаются контексты соответствующих употреблений. Поиск по полю «Образ сравнения» дает возможность получить ответ на запрос типа: «Что сравнивается с белкой в литературных текстах?»: человек, зрочки, сердце, век (столетие), весна, солнце, огонь. Поиск по полю «Автор» позволяет пользователю получить все компаративные тропы, используемые в творчестве заданного писателя.

Поиск по полю «Дата» позволяет проследить эволюцию тропов – как образов сравнения, предметов сравнения, так и их сочетаний – образных параллелей. Наиболее интересен для изучения эволюции тропов поиск по сочетанию поля «Дата» с другими полями. Такой поиск можно проводить с точностью до четверти века, сравнивая интересующие пользователя данные о метафорической картине мира по различным периодам. Например, осуществляя поиск по сочетанию полей «Дата», «Предмет сравнения (семантический класс)» и «Образ сравнения (семантический класс)» и задав в качестве семантического класса предметов сравнения «Атмосферные явления», в качестве семантического класса образов сравнения – «Насекомые», а в поле «Дата» – «XIX век» и «XX век», можно выяснить, какие атмосферные явления образно уподобляются насе-

комым в русской литературе XIX века (ответ: *снег*), а какие – в литературе XX века (*снег, дождь, ветер, облака*), а также каким насекомым образно уподобляется снег в XIX веке (ответ: мухам, пчелам), а каким – в XX веке? (ответ: *мухам, мушкам, мошкаре, пчелам, шмелям, бабочкам, мотылькам, стрекозам, насекомым*). Таким образом, можно видеть расширение круга как предметов, так и образов сравнения в процессе эволюции языка художественной литературы.

Поиск по сочетанию полей «Предмет сравнения» и «Образ сравнения» с полем «Автор» позволяет выявить образную картину мира каждого писателя. Сопоставление результатов поиска по разным авторам даст возможность сравнить идиостилевые предпочтения писателей в области метафор и сравнений. Осуществляя поиск по заданным группам авторов, можно получать данные для исследования компаративных тропов в языке интересующих пользователя литературных направлений.

Поле «Конструкция» дает возможность исследовать формальный аспект реализации определенного семантического инварианта компаративных тропов. Например, сочетая это поле с полем «Дата», можно выяснить, в каких конструкциях раньше начинает реализовываться определенная образная параллель – сравнительных или метафорических.

Словарь является гибким, наглядным инструментом изучения системы метафор и сравнений русской литературы, позволяя быстро получать ответы на разные пользовательские запросы, существенные для исследования метафор и сравнений во многих аспектах: системно-семантическом, формальном, эволюционном, идиостилевом.

Мирјана ПетровићСавић (Србија)
Mirjana.Petrovic@isj.sanu.ac.rs

О ЕТНОДИЈАЛЕКАТСКОМ РЕЧНИКУ ИЗ ОБИЧАЈА ЖИВОТНОГ ЦИКЛУСА У РАЂЕВИНИ

Саопштење представља мали оглед о изради, изгледу и значају етнодијалекатског речника. У уводном делу ћемо, најпре, објаснити шта подразумевамо под етнодијалекатским речником, пажњу ћемо, затим, посветити лексикографском поступку, као и начину избора одредница. За ову прилику обрадићемо одређен број одредница (између 50 и 100) из обичаја животног циклуса у Рађевини (рођење (с трудноћом), свадба и смрт). Грађа која ће се представити сакупљана је на терену Рађевине (област северозападне Србије чији је административни центар варошица Крупањ) у последњих петнаестак година. Циљ истраживања је да се забележе и од заорава сачувају веровања и обичаји животног циклуса као и лексика у вези с њима на терену Рађевине.

Срђан Петровић (Србија)
srdjan.petrovic@fil.bg.ac.rs

ЛЕКСИКА ИЗ СФЕРЕ ПРАВОСЛАВНЕ
ДУХОВНОСТИ И ПРЕВОДНА ЛЕКСИКОГРАФИЈА
(НА МАТЕРИЈАЛУ РУСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА)

Према налазима до којих се дошло у новијим славистичким истраживањима, може се приметити да је у оквирима теолингвистике, када је у питању конфесионална маркираност језичких нивоа, највећа пажња испољена за домен лексике (исп. Кончаревић 2015: 71–74; Кончаревић, Петровић 2016: 165). Лексикографски аспекти расветљени су у мањем обиму. У том погледу више се одмакло на монолингвалном него на конфронтационом плану. Зато проучавање лексике из сфере православне духовности у светлу лексикографије има посебан значај, будући да спада у ред недовољно испитаних подручја науке о језику.

Лексика из сфере православне духовности у овом раду сагледава се са становишта преводне лексикографије. Анализа се спроводи на примеру руско-српских и српско-руских речника објављених у другој половини XX и почетком XXI века. Грађа је ексцерпирана из речника општег типа, а у циљу што исцрпнијег разматрања дате теме извори су проширени и на област специјалне лексикографије. Посебна пажња усмерена је на ниво речничке микроструктуре. Разматрају се принципи обликовања речничке одреднице узимајући у обзир факторе који непосредно утичу на лексикографску концепцију, састав и намену преводних речника. Утврђују се и анализирају специфичности лексикографске обраде лексема из сфере православне духовно-

сти у руском и српском језику, најпре из семантичке, стилистичке и лингвокултуролошке перспективе.

Кончаревић, Ксенија. Поглед у теолингвистику. Београд: Јасен, 2015.

Кончаревић, Ксенија Ј. и Срђан Р. Петровић. „Српска теолингвистика данас: истраживачки проблеми и резултати”, Јужнословенски филолог 72, 1–2 (2016), 159–186.

Марина Приёмшева (Россия)
mn.priemysheva@yandex.ru

«БОЛЬШОЙ АКАДЕМИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ
РУССКОГО ЯЗЫКА» В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ
СОВРЕМЕННОЙ РУССКОЙ ТОЛКОВОЙ
ЛЕКСИКОГРАФИИ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ
«БОЛЬШОГО» ТИПА ТОЛКОВОГО СЛОВАРЯ

«Большой академический словарь русского языка» (БАС-3) издается в г. Санкт-Петербурге с 2004 г. (в начале 2020 г. был опубликован 26 том: Со-Сом) и наследует двухсотлетние традиции создания больших толковых словарей Российской академии наук. На современном этапе развития русской лексикографии он продолжает, по объективным причинам, оставаться единственным представителем типа «большого толкового словаря», в отличие от «малого» (однотомного) и «среднего» типов (по типологии С.И.Ожегова), которые с конца XX века, периода развития и расцвета мировой толковой лексикографии, претерпевают в России существенные количественные и качественные изменения. Поэтому «динамика» «большого» типа толкового словаря обусловлена только теми теоретическими и практическими изменениями, которые происходят в процессе работы над данным проектом и которые можно назвать «эволюционными». Эти изменения хоть и происходят под влиянием современных лексикографических технологий и тенденций, но не так оперативно и не так кардинально, как это возможно для словарей малого и среднего типов или для иных типов толковых словарей. Связано это как со сложившимися за последние десятилетия лексикографические традиции и приемы, которые не быстро меняются, так и с огромным количе-

ством описываемого лексического и семантического материала (в 25 томах словаря зафиксировано около 110 тысяч вокабул).

Поэтому перед составителями в настоящий момент стоит задача, реализация которой начнется существенно ранее завершения данного проекта, по составлению нового большого академического он-лайн-словаря (он-лайн-тезауруса) в форме информационно-поисковой базы, представляющей совокупность ряда поисковых лексикографических аспектных баз, который благодаря нелинейным способам подачи информации, использованию новых (статистических, корпусных методов), наличию огромной эмпирической и собственно лексикографической баз должен прийти на смену БАС-3 в рамках типа «большого толкового словаря» русского языка и стать его достойным преемником.

Марина Приёмшева (Россия)
mn.priemysheva@yandex.ru

РУССКАЯ АКАДЕМИЧЕСКАЯ НЕОГРАФИЯ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ НАУЧНОГО НАПРАВЛЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕГО РАЗВИТИЯ

Русская академическая неография представляет собой научное лексикографическое направление, зарождение которого в Академии наук с 1960-х гг. связано с именем Н.З. Котеловой. Словари новых слов с целью детальной характеристики новаций в русском языке системно описывали неологизмы в трех хронологических измерениях: 1) словари-ежегодники, 2) словари-десятилетники, 3) словари-тридцатилетники. Направление в таком формате активно развивалось до 2000 г. Затем, по объективным причинам, работа над ежегодниками была приостановлена. Однако за 15 лет XXI века был создан беспрецедентный по объему и по глубине лексикографической разработки словарь-десятилетник 1990-х. При этом все эти годы неологическая база русского языка продолжала пополняться ежегодно и с учетом имевшихся в коллективе традиций.

В настоящее время коллектив возобновил работу над ежегодниками (подготовлены к печати словари-ежегодники 2015, 2016, 2017 гг.), идет работа над выпусками 2018 и 2019 гг.

В 2019 г. создан информационно-поисковый ресурс «Русская академическая неография» (neographia.iling.spb.ru), на котором в ближайшее время будут доступны лексические материалы всех словарей новых слов, начиная с 1963 г. (в настоящее время размещено около 40% материалов). Новации 2020 гг. будут размещаться в базе в актуальном режиме.

К перспективам неографического направления следует отнести изменение методов, технологий работы лексикографов в целом, уточнение некоторых ее принципов в связи с изменившимися научными, языковыми, культурными, технологическими реалиями времени с целью реализации одной из его главных задач – своевременного размещения новой актуальной лексической информации в он-лайн-форме (помимо бумажной) и введение ее в научный и лексикографический оборот.

Твртко Прћић (Србија)
tvrtko.prcic@gmail.com

ЗНАЧАЈ НАУЧНОГ БАВЉЕЊА НЕОЛОГИЗМИМА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ: ЛЕКСИКОЛОШКИ, ЛЕКСИКОГРАФСКИ И ПЕДАГОШКИ АСПЕКТИ

У овом раду биће говора о неологизмима у српском језику, којима се, као што је познато, не поклања потребна и довољна пажња – ни у лексиколошкој теорији, ни у лексикографској пракси, ни у настави српског језика као матерњег и страног. Циљ рада јесте да се, уз помоћ конкретних предлога, укаже на значај научног бављења неологизмима у српском језику, из перспективе и лексикологије, и лексикографије, и наставе језика. У првом делу излагања биће понуђена општа радна дефиниција неологизама, с нагласком на њиховом временском одређењу. У другом делу биће описани лексиколошки аспекти бављења неологизмима, што подразумева њихово изучавање по следећих осам димензија: семазиолошкој, ономазиолошкој, прагматичкој, стилистичкој, социокултурној, преводној, контактано-контрастивној и етимолошкој. У трећем делу биће размотрени лексикографски аспекти бављења неологизмима, што подразумева њихово представљање у новим једнојезичним и двојезичним општим речницима, те у специјализованим једнојезичним и двојезичним речницима неологизама. У четвртом, завршном, делу излагања биће сагледани могући начини обраде неологизама у настави српског језика као матерњег и страног.

Драгана Радовановић (Србија)
draganailija@gmail.com

ЛЕКСИКОГРАФСКА ОБРАДА ЛЕКСЕМА *КУЋА* И *ДОМ* У СРПСКИМ РЕЧНИЦИМА

У прилогу се анализира поступак лексикографске обраде лексема *кућа* и *дом* у *Речнику српскохрватског народног и књижевног језика* САНУ и Матичиним речницима савременог језика (*Речнику српскохрватског књижевног језика* – шестотомнику, и *Речнику српскога језика* – једнотомнику). Анализом се, између осталог, жели сагледати лексикографски поступак структурирања њихових значења, основних и метафоричних, као и њихов статус (степен заменљивости) у устаљеним фразама и изразима. Пажња ће бити посвећена и сагледавању њиховог односа кроз напоредну анализу творбеног потенцијала и могућности супституције лексема односно основа у изведеним речима. Уложиће се напор да се, макар у грубим обрисима, колико то грађа омогућује, назначе њихови лингвогеографски ареали на ширем српском (етно)дијалекатском простору.

Биљана Савић (Србија)
biljasa@eunet.rs

О ГЛАГОЛИМА У ЗБИРЦИ
„СА ДРУГЕ СТРАНЕ ШТРЕКЕ” ЈАГОДЕ КЉАИЋ
(ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ НЕСТАНДАРДНЕ
ЛЕКСИКЕ У ДИЈАЛЕКАТСКОЈ ПОЕЗИЈИ)

Овај рад представља прилог познавању нестандардне лексике у српској дијалекатској поезији. Књижевно дјело „Са друге стране штреке”, настало у времену у којем на простору Баније Срба готово више да и нема, написано је завичајним, банијским идиомом. Слика свијета који је готово нестао вербализује се богатим лексичким репертоаром, у којем се истиче велики број глагола што одступају од књижевне норме. У раду ћемо дати рјечник наведених глагола и одредити којој врсти дијалектизама припадају: фонетској, морфолошкој, лексичкој, синтаксичкој или семантичкој.

Марија Стефановић (Србија)
mstefanovic@ff.uns.ac.rs

АСОЦИЈАТИВНИ РЕЧНИК СРПСКОГА ЈЕЗИКА
ПЕТНАЕСТ ГОДИНА ПОСЛЕ: НОВЕ ПЕРСПЕКТИВЕ
ЗА АУТОРЕ И КОРИСНИКЕ

Временска дистанца од петнаест година у односу на објављивање *Асоцијативног речника српског језика* (АРСЈ; 2005), готово десет година од појављивања *Образложног асоцијативног речника српског језика* (ОАРСЈ; 2011), већи број радова који користе податке из ових речника, увид у развој асоцијативних речника у другим земљама, посебно у Русији, као и лично искуство и истраживање коауторке АРСЈ и ОАРСЈ, омогућују детаљну анализу овог и других асоцијативних речника са више аспеката, пошто још увек постоји један број отворених питања о којима ће бити речи у првом делу рада. Пре свега, то је питање начина избора стимулуса за ново издање АРСЈ на основу до сада испољених и претпостављених будућих интересовања корисника и истраживача за одређене тематске области и за форму стимулуса. Не мање важан је и избор методологије прикупљања података (одабир испитаника, њихов број и структура, начин давања и број стимулуса итд.). Иако из перспективе корисника већи значај на први поглед има списак стимулуса, квалитет и могућност поређења података са асоцијативним речницима других језика у знатној мери зависе од методологије добијања реакција и начина презентовања података о структури испитаника у самом Речнику. У другом делу рада биће понуђени осмишљени и образложени предлози за конципирање будућег истра-

живања које ће као резултат имати састављање *Новог асоцијативног речника српског језика*.

Рада Стијовић (Србија)
stijovicr@yahoo.com

Цветана Крстев (Србија)

Ранка Станковић (Србија)

АУТОМАТСКА ЕКСТРАКЦИЈА ДЕФИНИЦИЈА – ДОПРИНОС УБРЗАЊУ ИЗРАДЕ РЕЧНИКА

У раду ће бити представљени резултати прелиминарних испитивања аутоматске екстракције кандидата за речничке дефиниције из неструктурираних текстова на српском језику. Ослањајући се на постојеће морфолошке и дескриптивне речнике српског језика, анализирали смо различите начине моделирања и екстракције дефиниција.

При истраживању смо кренули од детаљне анализе различитих лексичких и синтаксичких карактеристика дефиниција у Речнику САНУ. Структура појединих типова дефиниција описана је у кратким цртама у Упутствима за израду Речника. Истраживачки корпус, који се састоји од 62 710 дефиниција именица из пет дигитализованих томова Речника САНУ, анализиран је уз помоћ морфолошких е-речника српског језика и локалних граматика у облику коначних трансдуктора имплементираних у алату Unitex. Анализа је показала да велики број дефиниција има структуру коју је могуће шематизовати. У раду ће бити дата детаљна статистика дефиниција груписаних по типовима.

Циљ нашег истраживања јесте да омогући систематизацију дефиниција и да открије оне дефиниције које одступају од уобичајених модела. Дугорочни циљ је прављење система који ће из пуног текста (књига, уџбеника) за задату реч издвојити реченице које одговарају некој од дефинисаних структура дефиниција. Наш приступ ће бити

испитан и прелиминарно евалуиран на корпусу који чине средњошколски уџбеници за различите предмете.

Милица Стојановић (Србија)
milica.stojanovic@isj.sanu.ac.rs

ЕУФЕМИЗМИ И ЊИХОВО ЛЕКSIKОГРАФСКО ПРЕДСТАВЉАЊЕ У РЕЧНИЦИМА САВРЕМЕНОГ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Предмет рада биће еуфемизми и њихова лексикографска обрада у речницима савременог српског језика. Еуфемизми представљају сложен комуникативни феномен и имају своје историјске, социјалне, културне, лингвистичке и психолошке специфичности. Динамична природа, настајање и слабљење степена еуфемизације ове лексике јесу изазов за лексикографе.

Циљ истраживања биће: приказивање досадашњих погледа на еуфемизме у научној литератури; препознавање еуфемизама на семантичком, лексичком, морфолошком, фонолошком, синтаксичком и графичком нивоу; класификација еуфемизама; идентификација основних функција еуфемизама и одређивање сфера њихове употребе. Испуњавањем ових циљева покушаћемо да успоставимо правила за употребу квалификатора еуф. у речницима, као и начине дефинисања ове лексике у речницима савременог српског језика. Као један од циљева рада поставља се и истицање потребе за израду речника еуфемизама у српском језику.

Методолошки поступак ће се састојати из неколико фаза: прикупљање грађе из речника савременог српског језика (Речник САНУ, Речник МС–МХ, РСЈ), квантитативна анализа грађе, анализа речничких дефиниција и описни метод који укључује интерпретацију и систематизацију грађе.

Тања Танасковић (Србија)

tanja.tanaskovic@filum.kg.ac.rs; takica_7@yahoo.com

ЛЕКСИКА ПИСЦА У ЛЕКСИКОНУ СРПСКОГ
ЈЕЗИКА И ПРОБЛЕМИ ИЗРАДЕ РЕЧНИКА ПИСЦА
НА ПРИМЕРУ КЊИЖЕВНОСТИ НА ДИЈАЛЕКТУ
ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА

У раду говоримо о позицији лексике писца у лексикону српског језика, те о изради речника писца.

Пажња је усмерена на писце чија иновативност на лексичком плану не нарушава границе системности српског језика – међу њима посебну улогу има Драгослав Михаиловић, који успешно користи широку палету постојећих лексичких слојева из лексичког система и, пре свега, територијалних подсистема. Једно од питања јесте како приступати лексици која као уклопљена у дијалекатске лексичке подсистеме своју употребу налази у делима писца са широком рецепцијом, у којима добија специфичну надградњу.

Разматра се даље како речник писца може премостити белине које постоје услед недоследног, несистемског прикупљања и обраде дијалекатске лексике, будући да језик писца нуди оне информације о функционисању лексема које могу послужити за израду активног типа речника. То су информације о колокативним спрегама, контекстуалном садејству са другим лексемама, прагматичким оквирима који одређују модално-оцењивачку компоненту експресивне лексике и другим нивоима културног значења и комуникативне компетенције.

На конкретним примерима маркираних лексема из књижевних дела Д. Михаиловића, предлажу се критеријуми за одабир одреднице и структура одредничког чланка

– разматра се употреба квалификатива у вези са питањем полимаркираних лексема, проблем дефинисања значења и представљања лексичке солидарности, представљање компонената објективне и прагматичке модалности, као и могућност комуникације ограниченог речника писца са другим лексикографским остварењима од значаја за дати лексички слој.

Татјана Трајковић (Србија)
tatjana.trajkovic@filfak.ni.ac.rs

ТОПОНОМАСТИЧКА ЛЕКСИКОГРАФИЈА НА ПОДРУЧЈУ ПРИЗРЕНСКОТИМОЧКИХ ГОВОРА И ПЕРСПЕКТИВА ИЗРАДЕ ЈЕДИНСТВЕНОГ РЕЧНИКА

У раду ће бити представљен богат извор топономастичких података који се односи на подручје призренско-тимочких говора. Највећи део грађе објављен је у часопису *Ономастолошки ирилози*. Аутори су различити и углавном се ради о дијалектолозима који су се, испитујући народни говор, неминовно сретали и са народним именима датог краја. Захваљујући њиховом преданом и детаљном раду на терену, забележена су географска имена у крајевима који се простиру од Ђаковице до Сврљига, па и ван граница Србије. Иако делује да се ради о доброј обрађености простора, и даље постоје празнине које чекају да се попуне. Циљ овог рада је да се истакне квантитет топономстичког материјала призренско-тимочког говорног ареала, али и његова разнизаност у објављивању, због чега он делује нејединствено и недоступно. Овакав статус призренско-тимочке топонимије упућује на потребу обједињавања и ширег уобличавања. Најмање два разлога могу оправдати осмишљавање јединственог речника топонима призренско-тимочке области и научна ангажовања у овом правцу: друштвено-историјске прилике, које се смењују великом брзином, и дијалекатска специфичност целе области.

Радослава Трнавац (Србија)
radoslava.trnavac@ff.uns.ac.rs

ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА ДВА КОНЦЕПТА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ – *ИНАТ* И *МЕРАК*

У датом раду се врши лексичко-семантичка анализа два концепта у српском језику – *инат* и *мерак* на основу теорије природног семантичког метајезика Ане Вјежбицке. Користећи постојеће алатке, као и моделе образаца експликација за апстрактне концепте у оквиру дате теорије, рад ће понудити анализу значења ова два релевантна за српску културу појма. У раду ће такође бити приказан њихов историјско-етимолошки развој, а спроведена лексичко-семантичка анализа ће бити упоређена са одредницама датих концепата у оквиру постојећих речника савременог српског језика. У раду ће такође бити предложена ревизија образаца експликација за анализу апстрактних појмова (Ye, 2017), као и описан однос између садашње теорије природног семантичког метајезика и лексикографије (Goddard 2017).

Goddard, Cliff (2017). Natural Semantic Metalanguage and lexicography. In P.Hanks, & G.-M. De Scrywer (Eds.), International handbook of modern lexis and lexicography. Berlin: Springer.
Zhengdao, Ye (2017). The Semantics of Nouns. Oxford University Press.

Ирена Цветковић Теофиловић (Србија)
irena.cvetkovic.teofilovic@filfak.ni.ac.rs

ОГЛЕД ТЕРМИНОЛОШКОГ РЕЧНИКА ИЗ
ОБЛАСТИ ИСТОРИЈЕ СРПСКОГ КЊИЖЕВНОГ
ЈЕЗИКА ХВИИ И ХИХ ВЕКА

У раду се указује на постојање низа термилошких проблема када је реч о проучавањима српског књижевног језика ХВИИ и ХИХ века, при чему је ослонац за ово истраживање пронађен у постојећим расправама о сличној проблематици. Имајући у виду сву сложеност књижевнoјезичке ситуације код Срба у ХВИИ и ХИХ веку, начињен је покушај да се сачини речник употребљених термина у радовима најзначајнијих проучавалаца српског књижевног језика поменутог периода. Речник треба да послужи и као оглед будућег речника термина историје српског књижевног језика који до сада није израђен.

Дијана Црњак (Босна и Херцеговина)
dijana.crnjak@flf.unibl.org

ЈЕЗИЧКА СЛИКА СВИЈЕТА У *РЈЕЧНИКУ ГОВОРА*
СРБА ЗАПАДНЕ БОСНЕ

Бавећи се лексиком у *Рјечнику говора Срба западне Босне* С. Далмације, полазимо од становишта да о прошлости једног краја понајвише сазнајемо из његовог лексикона. У раду тежиште стављамо на ономастички материјал, одреднице које нису забиљежене у шестотомнику МС или су дате са унеколико промијењеним значењем, евидентирание благослове, клетве, стихове народних пјесама и сл., како бисмо што вјерније реконструисали материјалну и духовну културу испитиваног подручја.

Anna Czelakowska (Polska)
czelann@gmail.com; anna.czelakowska@ijp.pan.pl

NAZWY CZYNNOŚCI I NAZWY REZULTATÓW W DERYWACJI SEMANTYCZNEJ W JĘZYKU POLSKIM A ICH OPIS SŁOWNIKOWY

Przedmiotem referatu jest semantyczna kategoria nazw rezultatów wchodzących w relację polisemii z nazwami czynności (np. *odlew*, *publikacja*, *podpis*). Autorka rozpatruje ją jako produkt derywacji semantycznej opartej na mechanizmie metonimii, uwzględniając współczesne badania i narzędzia semantyczne o aspekcie poznawczym. Model derywacji semantycznej ‘czynność’ – ‘rezultat czynności’ okazuje się mieć liczne współczesne realizacje w systemie językowym polszczyzny, także w nowym słownictwie. Przesunięcie metonimiczne zachodzi w przewidywalnych klasach semantycznych czasowników, ma przy tym podłoże kognitywne. Uzasadnia to opis słownikowy w relacji polisemii systematycznej, którego próbę podjęto w *Wielkim słowniku języka polskiego* PAN.

Александр Шапошников (Россия)
possidima@gmail.com

ПРОБЛЕМЫ ЦЕРКОВНОСЛАВЯНСКОЙ
ЛЕКСИКОГРАФИИ И ЛЕКСИКОЛОГИИ.
ЯЗЫКОВОЕ РОДСТВО ЦЕРКОВНО-СЛАВЯНСКОГО
ИСКУССТВЕННОГО ИДИОЛЕКТА И ДИСКУРСА
ЦЕРКОВНОЙ ПРОПОВЕДИ

До сих пор в славистике и палеославистике нет ясного понимания места церковнославянского языка и дискурса среди славянских языков. Курьёзы потоками изливаются на читателя со страниц уважаемых словарей цслав., ст.-слав., ст.-болг. языка. А исторические словари-коллекции (СДРЯ XI–XIV вв., СлРЯ XI–XVII вв.) полны цслав. лексики и эксцерпций.

В словарях цслав. и ст.-слав. языка Миклошича LP, Цейтлин, SJS, ESJS без разбора цитируются ст.-болг. письменные памятники, созданные в Великом Преславе, Охриде и Велико-Търново (чаще всего «Супрасльская рукопись»); глаголические памятники подаются в кириллической транслитерации.

В СтбР и МРСтб столь же халатно цитируются глаголические тексты (наприм., «Синайское Евангелие»!), зачастую сев.-слав. происхождения в кириллической транслитерации.

Каждый из вышеперечисленных словарей претендует на фундаментальность и новаторский уточнённый отбор лексического фонда. В результате все же вышла мешанина и «мультипликация» лексических сущностей.

Не лучше обстоит это дело и в лексикологии цслав. языка, примером чего являются публикации краковско-го проф. Витольда Маньчака (Mańczak 2004; Idem 2008:

28–58, 143). Лингвостатистика В. Маньчака представила некоторые фундаментальные положения, так и не осмысленные палеославистами.

1025 лексических тождеств объединяют церковно-славянский и сербохорватский языки. Я уверен, что лексика современных переводов религиозных текстов Хорватии и Сербии должна качественно и количественно отличаться (должны быть разные статистические данные, а не одна строка). Но в любом случае, именно сербохорватская подгруппа являет ближайшее языковое родство с церковнославянским языком глаголических переводов Константина и Мефодия 860–880-х гг.

Другой язык, который имеет наибольшее количество цельнолексемных тождеств с церковнославянским – словенский (962 изоглоссы), и, следовательно, его предковый хорутанский вид имеет все шансы быть близким родственником предка церковнославянского языка, что проф. В. Маньчак напрасно подкрепляет фонетическим аргументом *št, žd* в славянских заимствованиях в венгерском (*Pešt*) (Mańczak 2004: 158–159).

Современные языки «православных» народов оказались весьма далёкими от церковнославянского языка: македонский (895 изоглосс), болгарский (878 изоглосс), белорусский (830 изоглосс), украинский (770). Последние два языка являются русско-польским и польско-русским гибридами (креолами) соответственно, поэтому цслав. лексическое наследие в них заметно редуцировано доминирующим статусом польского языка.

Еще любопытнее трактовка церковно-польских 856 изоглосс с цслав. (статистический уровень между болгарским и белорусским!) Проф. В. Маньчак не дал адекватного объяснения этому удивительному явлению (Mańczak 2004: 156). А ведь это свидетельство изустной передачи

большей части цслав. лексики в её сев.-вост.-слав. изводе.

Чешский язык со своими 729 изоглоссами отстоит на порядок дальше не только от македонского (895 изоглосс), но и от польского (856 изоглосс)!

В докладе обозревается наиболее показательная часть цслав. лексического фонда в современном сербском языке (более 1000 примеров из 10 тыс. наиболее употребительных слов!), как явно заимствованный книжным путём, так и исконнородственный, гомогенный.

Выводы:

1 Можно считать доказанным ближайшее языковое родство цслав. языка (и дискурса церковной проповеди) с сербохорватским языком (и речью), как глаголических монастырско-хорватских, так и кириллических ст.-серб.-цслав. памятников («Грамота боснийского бана Кулина» 1189 г.; «Мирославово евангелие» апракос 1180–1190 гг.; «Вуканово евангелие» апракос ок. 1200 г.).

2 В словарях церковнославянского («старославянско-го») языка следует приводить только экскерпции из глаголических памятников письменности («Клоцов глаголический сборник», «Киевские листки / Киевский миссал» X в. и «Фрейзингенские отрывки»; «Ассеманиево, Зографское, Маринское евангелия», «Синайская псалтырь», «Синайский тревник» XI в.), и «кириллических» транслитераций нескольких старейших текстов с доказанным происхождением из школы Константина и Мефодия в Паннонии (к прим., «Анонимная гомилия», «Номоканон Мефодия», «Законъ Соудьный людьмъ», Паннонское «Житие Мефодия»). Желательно использовать глаголическую графику (заглавное слово, экскерпция) и сопровождать словарные статьи примерами из сербохорватского языка.

3 В словарях староболгарского языка следует исключить всю лексику из глаголических памятников и даже не-

которых «кириллических» транслитераций древнейших глаголических памятников («Саввина книга» / Сборник евангельских чтений апракос, XI в.?), оставить лексику из «кириллических» памятников («Ретков сборник / Супрасльская рукопись», «Енинский Апостол», даже «Остромирово евангелие» 1056/7 г.), в том числе всех написанных в Великом Преславе (начиная с Константина Преславского 893–927 гг., Иоанна екзарха Болгарского), Охриде (начиная с Климента Охридского) и Великом Търнове («Болонская псалтырь» 1230–1242 гг; «Търновское Евангелие» 1273 г.), а также из эпиграфики с территории Болгарии и Северной Македонии (Добруджанская надпись 943 г., Эпитафия Мостичь чръгоубыля 972 г., надпись царя Самуила 993 г.) Желательно сопроводить словарные статьи примерами из болгарского языка.

Лариса Шестакова (Россия)
lara.shestakova@mail.ru

ПРОБЛЕМЫ СТИЛИСТИЧЕСКОГО ОПИСАНИЯ ЛЕКСИКИ В СОВРЕМЕННОМ ТОЛКОВОМ СЛОВАРЕ РУССКОГО ЯЗЫКА

Среди недостатков существующих толковых словарей можно назвать ограниченную системность в описании различных групп лексики. Важным этапом в создании современного толкового словаря должен стать системный анализ отдельных лексических пластов по различным параметрам, в том числе стилистическому. Заслуживают разработки проблемы словарного описания лексики, связанной с разными сферами употребления (информатикой, политикой и т.д.) и разными стилями речи (например, церковно-религиозным). Особого внимания требует стилистически сниженная лексика, в составе которой произошли, в последние десятилетия, существенные изменения. Работа над опубликованными в 2016 г. 1-2 томами «Академического толкового словаря русского языка» позволила сделать ряд системных наблюдений, основанных на принятых его составителями решениях. Так, некоторые лексемы, ранее относившиеся к просторечным (отмеченные в словарях пометой *прост.*), в современном языке «повышают» свой стилистический статус, начинают тяготеть к разговорному регистру. Словарными маркерами этого выступают помета *разг.*, а также сочетания помет *разг. неодобр.*, *разг. пренебр.* и т.п. Другие лексемы оказываются нехарактерными для современной речи: смещаясь в сторону иных пластов, они получают в словаре пометы *устар.*, *обл.*

Вопрос, связанный с фиксацией стилистической окра-

ски слова (в особенности изменившејся) и, соответственно, с постановкой/непостановкой той или иной словарной пометы, должен рассматриваться применительно не к отдельной лексеме, а к лексеме в ряду подобных, что может уберечь составителя словаря от субъективных или поспешных решений.

Данко Шипка (Сједињене Америчке Државе)
Danko.Sipka@asu.edu

НОРМАТИВНИ РЈЕЧНИЧКИ КВАЛИФИКАТОРИ: ИСТРАЖИВАЊЕ СЛУЧАЈА У ХРВАТСКОЈ

У овом реферату представљају се резултати истраживања о нормативним рјечничким квалификаторима (типа нестандардно, жаргонски, итд.)веденог у мају 2019. у Хрватској. Истраживање је имало за циљ да одговори на следећа питања:

Да ли тип нормативног квалификатора утиче на ниво стандарднојезичке прихватљивости ријечи код корисника рјечника?

Да ли чињеница да ријеч има нормативни квалификатор утиче на ниво тандарднојезичке прихватљивости ријечи код корисника рјечника?

Какав је став корисника према нормативним квалификаторима?

Какав је став лексикографа према улози једнојезичких рјечника у друштву и нормативним квалификаторима?

Које стратегије лексикографи користе у приписивању нормативних квалификатора?

На ова питања одговара се на основу упитника који је попунило 270 корисника хрватских једнојезичника те структурираних интервјуа проведених са седам хрватских лексикографа са искуством рада на једнојезичницима.

Резултати показују да постоји статистичких значајно виши ниво прихватљивости код оних ријечи обиљежених секундарним него код оних обиљежених примарним нормативним квалификаторима. Такође, статистички значајно је виши ниво прихватљивости за ријечи необиљежене квалификаторима. Став корисника према овим квалифи-

каторима прилично је неутралан. Лексикографи показују широк распон ставова о рјечницима и квалификаторима те веома различите критеријуме за приписивање квалификатора. Веома слични резултати добијени су у истраживању проведеном у коауторству у Словенији.

Гордана Штрбац (Србија)
gordana.strbac@ff.uns.ac.rs

О НОВОМ ТИПУ ФРАЗЕОЛОШКОГ РЕЧНИКА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

У раду се представљају основни лексикографски принципи по којима би био израђен нови тип фразеолошког речника српског језика. Предлаже се да се унутар речничког чланка наведе комплетна обрада једне фразеолошке јединице, која ће обухватити њене граматичке, семантичке и прагматичке карактеристике.

Под граматичким обележјима фразеологизма подразумевају не само његова формална, структурна обележја већ и друге категоријалне вредности које долазе до изражаја при његовој употреби у реченици као синтаксичкој јединици вишег ранга. При томе се има у виду, пре свега, његова синтаксичка позиција, али и граматичка спојивост односно врста синтаксичко-семантичких односа које у тим позицијама успоставља с осталим реченичним аргументима.

Семантичка карактеристика тиче се описа значења фразеолошке јединице, али и истицања њене мотивације успостављањем семантичких фразеологизационих образаца. То у првом реду подразумева издвајање полазне сликовне основе која припада различитим доменима стварности. Уколико је ова основа повезана с феноменима културе, као што су религија, обичаји, фолклор, литература и сл., онда се унутар дефиниције уводи лингвокултуролошки коментар.

И на крају, саставни део речничког чланка треба да садржи податке о прагматичким обележјима фразеологизма, која се првенствено односе на њихову конотативну

маркираност, тј. на врсту и степен емотивно-вредносне тоналности.

Принципи израде речничког чланка биће представљени на примеру фразеологизма *камен сјо̄ӣшца̄ња*.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд